

# **A bizonyítási teher jelentősége a büntetőügyekben**

**Jelige: TARS**

## Tartalomjegyzék

|                                                                                                      |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Bevezetés                                                                                            | 3  |
| I. Alapvetések                                                                                       | 4  |
| 1. A bizonyítási teher fogalma                                                                       | 4  |
| II. Történeti kitekintés                                                                             | 6  |
| 1. Az ókori és a középkori büntetőeljárás                                                            | 6  |
| 2. A felvilágosodás és a francia vegyes rendszer                                                     | 8  |
| 3. Az angol vádrendszer                                                                              | 9  |
| 4. A bizonyítási teher szabályozási tendenciái Magyarországon                                        | 11 |
| 4. 1. A Csemegi-kódex és az első Bünvádi Perrendtartás                                               | 11 |
| 4. 2. A szocialista rendszer jogalkotási tendenciái                                                  | 14 |
| III. A jelenlegi szabályok                                                                           | 18 |
| 1. A Be. vonatkozó szabályai                                                                         | 18 |
| 2. Az új Btk. vonatkozó szabályai                                                                    | 20 |
| 3. A bizonyítási teher az Egyesült Királyságban                                                      | 23 |
| 3. 1. A bizonyítási teher mint kockázatelosztási eszköz                                              | 23 |
| 3. 2. A Woolmington elv                                                                              | 25 |
| 3. 3. Kivételek az elv alól                                                                          | 27 |
| 3. 3. 1. Elmebetegség                                                                                | 27 |
| 3. 3. 2. Törvényben szabályozott kivételek                                                           | 28 |
| 3. 3. 3. A bíróságok jogfejlesztő tevékenységének eredményei                                         | 31 |
| 3. 3. 3. 1. Edwards-ügy                                                                              | 31 |
| 3. 3. 3. 2. A Hunt-ügy és a Lambert-ügy                                                              | 32 |
| IV. Az alapelvek jelentősége: a szuperelvek által okozott veszély,<br>valamint az „alapelv-infláció” | 35 |
| V. Összegzés                                                                                         | 38 |

## Bevezetés

Dolgozatomban a büntető eljárásjog, illetve a büntető anyagi jog egyik alapvető jelentőségű intézményét, a bizonyítási terhet mutatom be. Legfőképpen arra a kérdésre koncentrálok, hogy a jogalkotó egy adott jogrendszerben milyen felfogással közelíti meg a bizonyítási terhek kérdéskörét, hogyan helyezi el az anyagi jog és az eljárásjog rendszerében, és természetesen ennek megfelelően hogyan szabályozza, milyen módon osztja meg az eljárás szereplői között. Vizsgálom továbbá a bizonyítási terhek alapvető jellegét, illetve az alapelvek jelentőségét, valamint, hogy a különböző jogirodalmi és jogalkotói, a rendszert megreformálni kívánó törekvések milyen hatással vannak az alapelvek és a bizonyítási terhek hatékonyságára.

A témaválasztás során több tényező is felkeltette az érdeklődésemet a bizonyítási terhek iránt. Elsősorban az a vitathatatlan tény, hogy a büntetőeljárásnak rendkívül fontos, mondhatni érdemi része a bizonyítás, amelynek eredményessége nélkül az egész eljárás parttalannak lenne tekinthető. Másodsorban azt kell kiemelni, hogy a büntetőeljárás külső funkcióinak megvalósulása (az anyagi büntetőjog érvényre juttatása, az eljárás törvényességének biztosítása, illetve az igazság elérése) is csak a bizonyítási terhek hatékony szabályozása esetén lehetséges.

A dolgozatot öt fő fejezetre osztottam. Az első fejezet a témával kapcsolatos fogalmakat, a legfontosabb tudnivalókat és törvényszerűségeket tartalmazza.

A második fejezetben visszatekintek a jogfejlődés különböző szakaszaira, hogy az adott kor büntetőeljárásai törvényei hogyan szabályozták a bizonyítást, illetve a bizonyítási terhet, milyen fejlődési folyamatok és tendenciák figyelhetők meg a szabályozásban.

A harmadik fejezetben a jelenlegi szabályozást igyekszem nagytáblára venni, valamint összehasonlítás céljából az Egyesült Királyság jogrendszerének megoldásait is bemutatom.

A negyedik fejezetben a bizonyítási terhekkel, mint alapvető fogalommal foglalkozom és megvizsgálom, hogy az úgynevezett (továbbiakban ún.) szuperelveknek milyen hatása van a bizonyításra és a büntetőeljárásra.

A záró fejezetben pedig összegzem a megfogalmazott gondolatokat és levonom a végső következtetéseimet a témával kapcsolatban.

## I. Alapvetések

### *1.A bizonyítási teher fogalma*

A büntetőjogi felelősség eldöntését realizáló büntetőeljárás felfogható sajátos jogalkalmazási folyamatnak, ténykérdések és jogkérdések eldöntéséből áll. A bűnügyekben ritkán fordul elő pusztán „jogvita”, azaz az ismert vagy a nem vitatott ténybeli helyzet eltérő jogi értékeléséből álló per. Mindebből levonható a következtetés, hogy a bűnügyekben a ténykérdés elsődleges a jogkérdésekhez képest (Da mihi factum, dabo tibi ius.= Add nekem aényt, aztán adom a jogot).<sup>1</sup>

A bűnügyi bizonyítás nem általános törvényszerűségek feltárására és igazolására törekszik, hanem a tények bizonyítására.<sup>2</sup>

Ezért állítható, hogy a bizonyítás jellegzetesen a tényállás megállapításához kapcsolódik, amely lényegileg egy sajátos megismerési folyamat, amelynek különböző jellemzőit fogom górcső alá venni, és ezekből a részletekből állítható össze a bizonyítás azon fogalma, amellyel leginkább azonosulni tudok.

A megismerés tárgya a büntető jogalkalmazásban a konkrét személy konkrét magatartása, s ezzel kapcsolatosan azok a tényelemek, körülmények, amelyek a Büntető Törvénykönyv (továbbiakban: Btk.) szerint értékelhetők és értékelendők, vagyis a büntetőjogilag releváns tények. A megismerés alanya az eljáró hatóság, aki közvetlenül nem észlelte ugyan a releváns tényeket, viszont a bizonyítási tehernek megfelelően köteles ezeket felderíteni.<sup>3</sup>

A megismerés módja a releváns tények utólagos rekonstruálása a büntett folytán keletkezett anyagi és tudati elváltozások segítségével, ezeket össze kell gyűjteni és értékelni kell, ebből jön létre a megismerés eredménye, az ismeret. Az információk helyes értékelése esetén a bizonyítás eléri a célját: a releváns tények a valóság adekvát visszatükröződését, a bizonyossággal való megállapítást eredményezik.<sup>4</sup>

Így áll össze az a definíció, amit Tremmel Flórián fogalmazott meg, mely alapján a bizonyítás a büntetőeljárásban olyan komplex és közvetett megismerési folyamat, amely az egyedi ügyben, büntetőjogilag releváns, túlnyomórészt múltbeli tényállásnak az eljáró hatóság, végső

---

<sup>1</sup>Herke Csongor-Fenyvesi Csaba-Tremmel Flórián: A büntető eljárásjog elmélete. Dialóg Campus Kiadó, Pécs, 2012, 128.

<sup>2</sup>Herke-Fenyvesi-Tremmel, 2012, 131.

<sup>3</sup>Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006, 47.

<sup>4</sup>Tremmel, 2006, 48.

son a bíróság általi, a valósággal adekvát megállapítására irányul és a bizonyítékok összegyűjtésével, vizsgálatával és mérlegelésével kapcsolatos tevékenységben realizálódik.<sup>5</sup>

Habár a bűnügyekre általában a bizonyítékínség jellemző, az érdemi ténykérdések megválaszolása tekintetében nem elegendő a valószínűség, elengedhetetlen a bizonyosság. Következésképpen a büntetőjogilag releváns történeti tényállás nem állapítható meg másként, mint bizonyítás útján, ezért állítható, hogy a bűnügyekben a bizonyítás mellőzhetetlen szerepet tölt be, mert a tényállás csak ennek segítségével állapítható meg, és csak a tények biztos tudatában adhatunk választ a jogkérdésekre.<sup>6</sup>

Ekkor merül fel az a kérdés, hogy az eljárás során a bizonyítás sikerességéről az eljárás melyik résztvevőjének kelljen gondoskodnia, és az esetleges sikertelenség következményeit hogyan szabályozza a jogalkotó. Ezekre a kérdésekre ad választ a bizonyítási teher intézménye.

Egy, a büntetőeljárás jog területén laikus személy számára nem evidens a tény, hogy a bizonyítási teher alapelve az ártatlanság vélelme részelvének tekinthető, és ezen kívül összefüggésbe hozható az ún. védelem kedvezményével (*favor defensionis*), amely a védelem elvéhez szorosan kapcsolódó, a vádhatósági túlsúly enyhítését célzó rendelkezések összefoglaló elnevezése. Ez alapján a bizonyítási tehernek az egész eljárás során érvényesülnie kell.<sup>7</sup>

Az ártatlanság vélelmének három összetevője elfogadott, nevezetesen a jogok jóhiszemű gyakorlása (*praesumptio boni viri*), a bizonyítási teher (*onus probandi*), illetve az *in dubio pro reo* (kétség esetén a terhelt javára való döntés elve).<sup>8</sup>

A bizonyítási teher fogalmát maga a Be. kifejezetten tartalmazza, amikor a 4.§ (1) bekezdése kimondja: „A vád bizonyítása a vádlót terheli.”<sup>9</sup>

A bizonyítási teher nemzetközi szinten is elfogadott elve szerint a bűnösség bizonyítása a büntetőügyekben eljáró hatóságokat terheli, a terhelt nem kötelezhető ártatlanságának bizonyítására. Valójában bizonyítási kötelezettségről van szó, amelynek végső tétje az, hogy ki viselje az esetleges bizonyítatlanság következményeit. Az officialitás (hivatalbóliség) elvéből kiindulva ez csak a hatóságra hárulhat.<sup>10</sup>

---

<sup>5</sup>Herke Csongor-Hautzinger Zoltán: Büntető eljárásjogi alapkérdések. AndAnn Oktatási és Szolgáltató Kft., Pécs, 2013, 44.

<sup>6</sup>Herke-Fenyvesi-Tremmel, 2012, 128.-129.

<sup>7</sup>Herke-Hautzinger, 2013, 12., 16.

<sup>8</sup>Fenyvesi Csaba: A védőügyvéd. A védő büntetőeljárás szerepéről és jogállásáról. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002, 19.-20.

<sup>9</sup>[http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy\\_doc.cgi?docid=99800019.TV](http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99800019.TV) A letöltés ideje: 2014. szeptember 14.

<sup>10</sup>Fenyvesi, 2002, 24.-25.

Az általános bizonyítási kötelezettségeknek az eljáró hatóságokra való hárítása összhangban áll egy nagyon fontos bizonyításelméleti törvényszerűséggel. Nevezetesen azzal, hogy egyszerűen (közvetlenül) bizonyítani csak pozitív tényeket lehet. A negatív tények tulajdonképpen önmagukban nem bizonyíthatók, azokat rendszerint csak áttételesen, más pozitív tények megállapítása útján lehet tisztázni (pl. a bűncselekmény helyszínén nemlétet, mint negatív tényt az alibi, azaz az ugyanakkor máshollét bizonyítása útján). Ennek a körülményes bizonyításnak a nehézsége csak fokozódik, minél hosszabb idő telt el s egyébként is az eljáró hatóságoknak sokkal nagyobb bizonyítékszerzési lehetőségeik vannak. Ilyen okokból is helytelen és méltánytalan lenne a terhelt kötelezése a nem bűnösségének bizonyítására, a hatóságok ellenben felkészültségük, szerteágazó apparátusuk, valamint anyagi és információs forrásaik miatt sokkalta alkalmasabbak a terhelt büntetőjogi felelősségének bizonyítására.<sup>11</sup>

A bizonyítási teher tulajdonképpen egy kettős jogintézmény, büntető anyagi és eljárásjogi intézmény. Alapvetően a Be. fontos részét alkotja, míg az elv tartalmát a Btk. határozza meg azzal, hogy mely esetekben fordul meg a bizonyítási teher, amely esetben értelemszerűen a terheltnek kell bizonyítania valamely tény valóságosságát.

## **II. Történeti kitekintés**

### ***1. Az ókori és középkori büntetőeljárás***

A bizonyítási teher kérdése régóta vitás a büntetőeljárás jog tudományában és gyakorlatában, a történelem folyamán sokat fejlődött és változott ez a jogintézmény kezdeti funkciójához képest. Az ókori római büntetőeljárásban lehetőség volt minden szabad polgár számára arra, hogy vádló gyanánt felléphessenek. A bizonyítás tisztán a felek terhe volt, mindegyik fél köteles volt bizonyítani állítását, a vádért azonban felelősséget kellett vállalniuk, és ha a vád alaptalannak bizonyult, rágalmozás címén büntetést szabtak ki rájuk.<sup>12</sup>

Láthatjuk, hogy kezdetben a bizonyítási teher megsértése, csorbítása a vádlóra nézve igen komoly következményekkel járt. Manapság ugyan nem kerülhetnek ilyen helyzetbe a vád képviselői, azonban nem szabad elfeledkezni azokról az ügyészség ellen indított perekről, amelyekben a vádlottak rendkívül jelentős összegű kártérítést követelnek a vádhatóságtól.

---

<sup>11</sup>Herke Csongor: Megállapodások a büntetőperben. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2008, 34.

<sup>12</sup>Móra Mihály-Kocsis Mihály: A magyar büntető eljárási jog. Tankönyvkiadó, Budapest, 1961, 65., 265.

Előfordulhat, hogy az ügyész munkája során olyan hibát vét, amely az ítélet helyességét kedvezőtlenül befolyásolja, ilyenek például a bizonyítékok nem megfelelő összegyűjtése, ezekből helytelen következtetés levonása, téves vádemelés. Ebben az esetben az ügyész a terheltet jogtalan hátránnyal sújtja, ez a kártérítési per jogalapja, a vádlott hivatkozhat a személyiségi jogainak, jó hírnevének sérelmére ezáltal. Személyiségi jogokról természetesen az ókorban illetve a középkorban nem beszélhetünk, tehát ez a megoldás abban az időben fel sem merült.

A kora középkor feudális büntetőeljárásában továbbra is alkalmazták a fent említett megoldást, sőt szigorították a szabályt, ez alapján, ha a vádlottat felmentették, a vádlóra alkalmazták a büntetést, amelyet ő akart a vádlottra rovatni.<sup>13</sup>

A fejlett hűbériség időszakára eljárásjogilag az inkvizitórius vagy nyomozó elv érvényesülése a jellemző. Ennek gyökerei az ún. Rüge-eljárásban találhatóak. Ennek az volt a lényege, hogy az egyes kerületek legtekintélyesebb felesketett férfiainak (juratores = esküdtek) a király kiküldött bírói előtt be kellett számolni az elkövetett súlyosabb büntettekről. Ha az esküdtek által felfedezett, tehát vádló fellépése nélkül felelősségre vont személy tisztító esküvel nem tisztázta magát, a kiküldött bírók elítélték. A felesketett férfiak eljárását inkvizíciónak (kivizsgálásnak) nevezték, innen ered a később kifejlődött nyomozási rendszer elnevezése.<sup>14</sup>

A későbbi angolszász esküdszéki eljárási rendszer nyomai már itt felfedezhetők.

A nyomozó eljárásban a vádlottat pusztá tárgynak tekintették, nem volt egyenjogú ellenfele a vádlónak, amely szerepet tulajdonképpen a bíróság töltötte be, a bizonyítékok összegyűjtését és a vizsgálat lefolytatását a bíróság tagja vagy tagjai végezték. Így bizonyítási teherről nemigen beszélhetünk, ezt a tényt alátámasztja az is, hogy a bizonyítékok hiányos volta a korabeli törvények szerint nem vezetett felmentésre, csupán a büntetés enyhítésére. A vádlottnak nem voltak jogai, a beismerést, amely akkoriban a legfőbb bizonyíték volt, minden eszközzel igyekezett a bíróság kicsikarni, akár kínvallatással is.<sup>15</sup>

Tulajdonképpen azt állíthatjuk, hogy ha volt is bizonyítási teher, annak nem teljesítésének következményeit a vádlott viselte, hiszen elítélését csak ártatlanságának bizonyításával kerülhette el.

A magyar büntetőeljárás történetében ugyanúgy megfigyelhető a nyomozó elv megjelenése és kialakulása. A XIII. században a nemesség megerősödésével és a királyság hatalmának gyengülésével együtt járt a hivatalbóliség elvének kiteljesedése, különféle eljárási funkciók

---

<sup>13</sup>Móra-Kocsis, 1961, 66.

<sup>14</sup>Móra-Kocsis, 1961, 67.

<sup>15</sup>Móra-Kocsis, 1961, 68.

egy kézbe kerülése, a legfontosabb bizonyítási eszközzé a vádlott beismerése vált. A feudalizmus hajnalán a nemesekkel szemben folytatott büntetőeljárás számomra érdekes kivételt alkalmazott az inkvizíciós módszer alól, köszönhetően a társadalmi tagoltságnak. A vádló fél (rendszerint a tisztiügyész) ún. vádlevelet adott be, és őt terhelte a bizonyítás, az ellenfél védő útján is védekezhetett.<sup>16</sup>

Így tehát a középkori Magyarországon a társadalmi berendezkedés is hatással volt a bizonyítási teher szabályaira, mondhatni a társadalmi differenciálódás felülírta a kor meghatározó büntetőeljárási rendszerének, a nyomozó rendszernek az egyik alapvető szabályát.

## ***2. A felvilágosodás és a francia vegyes rendszer***

A történelmi fejlődés következtében a középkori, a nyomozó elvre épülő büntetőeljárás elvei, rendszere, módszerei elavulttá váltak. A megerősödő polgárság, illetve a felvilágosodás irányzatának hívei egyre erőteljesebben bírálták; elég ha Cesare Beccaria A bűnökről és a büntetésekről című művére gondolunk, amelyben a szerző megfogalmazta máig is ható nézeteit, többek között a büntetés legyen arányban az elkövetett bűncselekménnyel, illetve a nullum crimen sine lege, valamint a nulla poena sine lege elveket is, vagyis azt, hogy senki nem ítéltető el másként, mint a törvény által megszabott esetekben, illetve senki sem büntethető olyan cselekményért, amelyet elkövetése előtt a törvény nem nyilvánított bűncselekménynek.<sup>17</sup>

Többek között ennek hatására jött létre 1789-ben az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata, amely tartalmazta ezeket az elveket, illetve az ártatlanság vélelmének alapelvét is. Az 1808. évi francia bűnvádi perrendtartás egyesítette a nyomozó és a vádelvet, így alakult ki az ún. vegyes rendszer, amely elterjedt Európa-szerte.<sup>18</sup>

A vegyes rendszer bevezette a közvetlenség alapelvét, megszűnt a bizonyítás felvételének titkos és írásbeli módja, maga a kötött bizonyítási rendszer, valamint az eljárás lefolytatásának titkos lehetősége, a kínvallatás, az inkvizitórius rendszer elvei csupán a nyomozás során figyelhetők meg. Ez azt jelenti, hogy a nyomozás során megmaradt a hivatalbóliség elve, a nyomozás, valamint a vizsgálat során a nyilvánosság általában véve kizárt, ugyanakkor a védő részvétele nem tiltott, korlátozott irat betekintési jog érvényesül, az ügyész törvényességi

---

<sup>16</sup>Móra-Kocsis, 1961, 82.- 83.

<sup>17</sup>Balogh Ágnes-Tóth Mihály: Magyar büntetőjog Általános rész. Budapest, Osiris Kiadó, 2010, 38.

<sup>18</sup>Móra-Kocsis, 1961, 70.-71.

felügyeletet gyakorol. A bíróság feladata továbbra is a materiális igazság, vagyis a tudatunktól függetlenül létező valóság megállapítása, ami a vegyes rendszer egyik legnagyobb értéke. Büntető perre kizárólag törvényes vád alapján kerülhet sor. A tárgyalási szakban pedig érvényesül az eljárási funkciók megosztása.<sup>19</sup>

Ugyanakkor a beismerés elvesztette ügydöntő jelentőségét, a terhelt nem köteles igazat mondani, sőt vallomást tenni sem, a bizonyítási teher szabályozásának folyamatában változás áll be.<sup>20</sup>

### **3. Az angol vádrendszer**

Az Egyesült Királyság büntetőjoga és büntető eljárásjoga nincsenek egységes szerkezetben kodifikálva, ennek oka, hogy a büntetőjog alapját adó szabályok szokásjogilag fejlődtek ki, amely természetesen a common law jogrendszer sajátossága. Ennek megfelelően nem tettek különbséget a polgári és a büntető eljárásjog között sem, mindkét esetben az állam különféle eszközöket bocsátott a vitázó felek rendelkezésére, hogy megegyezhessenek a jogvitában.<sup>21</sup>

Ennek alapja az, hogy az angol alkotmányjog alapvető elvként mindig figyelembe vette szabályainak meghatározásánál, hogy a közügyekben az angol állampolgárok aktívan és jelentős mértékben részt vegyenek. Mivel a bűncselekmény megtorlását az állam feladatának tekintették, ez azt jelentette, hogy a közvád emelésénél és képviselésénél minden állampolgárnak van vádjoga. Ezen jellegzetességek miatt nevezhető az angol vádrendszer „népvádnak”.<sup>22</sup>

Az angol büntetőeljárás elvileg vádrendszerű. Ennek lényege, hogy a vádló köteles a terhelő, a terhelt pedig a mentő bizonyítás anyagát összegyűjteni. A bíróság tulajdonképpen nem avatkozik bele a bizonyításba. A bizonyítási teher a vádló vállán nyugszik, hiszen ha ő nem tudja bizonyítani, hogy a terhelt elkövette a vád tárgyává tett cselekményt, akkor a terhelt felmentendő, még abban az esetben is, ha a mentő körülményeit elő sem adta.<sup>23</sup>

A vádelv a büntetőeljárás előkészítő szakában is érvényesült, az előkészítő eljárás is kontradiktóriusan folyt a vádló és a vádlott között, a bíró előtt. A vádat elvileg bárki, a gyakorlatban rendszerint a sértett ügyvédje képviselte, bár névleg a büntetőeljárást a király folytatta a terhelt ellen. A vádlott jogai kiszélesedtek, ügyféljogokat gyakorolt, nem volt

<sup>19</sup>Sléder Judit: A büntetőeljárás megindítása. Doktori értekezés, PTE-ÁJK Doktori Iskola, 2010, Pécs, 40.-41.

<sup>20</sup>Móra-Kocsis, 1961, 265.

<sup>21</sup>Sléder, 2010, 26.

<sup>22</sup><http://ujbtk.hu/dr-gergi-horgos-livia-a-kozvad-kialakulasanak-jogtorteneti-attekintese-a-ius-puniendi-allami-monopoliumma-valasa-folyamataban/>. A letöltés ideje: 2014. október 4.

<sup>23</sup>Móra-Kocsis, 1961, 265.

köteles vallomást tenni, a bíró köteles volt a vádlottnak megmagyarázni a vád lényegét, valamint azt, hogy joga van tanúkat megnevezni.<sup>24</sup>

A „*private prosecutor*”, azaz a magánvádló feljelentése alapján a békebíró meghallgatta a magánvádlót és kötelezhette vádesküdszék előtti tárgyalásán való megjelenésre és a vádirat tervezetének elkészítésére és benyújtására.<sup>25</sup>

Ha magánszemély lépett fel vádlóként, a vádirat benyújtása után megszűnt a magánvádló aktív perjogi szerepe, a főtárgyalás során egyáltalán nem gyakorolt vádlói jogokat, ha képviselője nem jelent meg a bíróság előtt, nem tehetett fel kérdéseket és a büntetés kiszabására sem tehetett indítványt.<sup>26</sup>

A XIII. századtól a nyomozást és a vádemelést a vádesküdszék végezte, de a vádlevél elfogadásában vagy elvetésében egy másik esküdszék, az ítélő esküdszék döntött egy bíró működése mellett. A vádló zsűri kevés biztosítékot jelentett az alaptalan vád alá helyezés ellen. A vádesküdszék csak a vád tanúit hallgatta meg, a terheltet nem, de a terhelt nem is volt jelen és a védelem sem volt számára biztosítva. A vádesküdszék akkor is eljár és vádat emelt valamely büntetendő cselekmény miatt, ha ilyen a tudomására jutott és a magánvádló nem lépett fel, illetve senki más nem adott be vádiratot.<sup>27</sup>

Ha vádiratot elfogadta, azt vádhatározattá emelte, és az ügyet bírói döntés elé utalta. Ha a vádlott bűnösnek vallotta magát, a vádirat értelmében az angol jog szerint a bíró az esküdtek meghallgatása nélkül nyomban ítéletet hozott. Ha a vádlott tagadta a bűnösséget, akkor a bíró köteles volt megalakítani a tizenkét esküdtből álló kisesküdszéket, az ítélőzsűrit.<sup>28</sup>

Az ítélő esküdszék (*jury*) előtti tárgyaláson, – melyet a vádesküdszék határozata alapján tartottak – a vád igazi képviselője az ügyvéd volt, aki nem a magánvádló meghatalmazottja, hanem köz megbízottnak volt tekinthető.<sup>29</sup>

Az ítélő esküdszék előtt az eljárás a felek által előterjesztett bizonyítékok megvizsgálásából állott. Mindegyik fél által szolgáltatott bizonyítékok felvétele előtt az illető fél előterjesztette bizonyítékait. Előbb a vádló nevezte meg tanúit, kifejtette, mit kíván velük igazolni, majd ő maga hallgatta ki őket. Utána a védő ellenkérdéseket intézhetett hozzájuk, majd a vádló

---

<sup>24</sup>Móra-Kocsis, 1961, 72.

<sup>25</sup><http://ujbtk.hu/dr-gergi-horgos-livia-a-kozvad-kialakulasanak-jogtorteneti-attekintese-a-ius-puniendi-allami-monopoliumma-valasa-folyamataban/>. A letöltés ideje: 2014. október 4.

<sup>26</sup>Sléder, 2010, 28.

<sup>27</sup><http://ujbtk.hu/dr-gergi-horgos-livia-a-kozvad-kialakulasanak-jogtorteneti-attekintese-a-ius-puniendi-allami-monopoliumma-valasa-folyamataban/>. A letöltés ideje: 2014. október 4.

<sup>28</sup>Móra-Kocsis, 1961, 72.

<sup>29</sup><http://ujbtk.hu/dr-gergi-horgos-livia-a-kozvad-kialakulasanak-jogtorteneti-attekintese-a-ius-puniendi-allami-monopoliumma-valasa-folyamataban/>. A letöltés ideje: 2014. október 4.

tehetett fel újabb kérdéseket. Ezután következett a védelem tanúinak kihallgatása fordított sorrendben. Ez az ún. kereszkérdezés, ***cross examination***.<sup>30</sup>

A kereszkérdezést a felek vezették. Felvilágosítást persze kérhetett a bíró, és bizonyos kérdések feltételét megtilthatta. A bizonyító eljárás befejezése után következett a vád összegzése és a védő válasza. A vádlott utolsó felszólalását követően a bíró megmagyarázta az esküdteknek a vádat, összefoglalta a bizonyítás anyagát és az alkalmazandó jogszabályokat. Ezután a zsűri a vádirat egésze felett határozott. Ha az esküdtek elvetették a vádiratot, a bíró felmentő ítéletet hozott, egyébként a bíró kiszabta a büntetést. Elméletileg tehát úgy állt a helyzet, hogy a bírótól független esküdtek hozták a döntést, a gyakorlatban azonban ez nem volt ilyen egyszerű, hiszen az esküdtek nem voltak annyira otthon az angol jogot alkotó precedensek körében.<sup>31</sup>

#### ***4. A bizonyítási teher szabályozási tendenciái Magyarországon***

Ebben a fejezetben sorra veszem azokat a szabályokat, amelyeket az első büntetőeljárási és anyagi jogi kódexek tartalmaztak, majd ezt követően elemzem a jogfejlődés különböző pontjait egészen a rendszerváltásig.

##### ***4. 1. A Csemegi-kódex és az első Bünvádi Perrendtartás***

Az 1878. évi V. törvénycikk, az ún. Csemegi-kódex 263.§-a a következőket mondta: „Rágalmazás és becsületsértés esetében, az állított tény, illetőleg kifejezés valóságának bebizonyítása meg van engedve, ha:

1. a sértett, közhivatalnok vagy hatóságnak tagja, s az állítás vagy kifejezés hivatásának gyakorlatára vonatkozik;
2. a büntető eljárás, az állított tény miatt, az állítás idején már meg volt indítva;
3. az állított tény jogérvényes ítéletében valódinak mondatott ki;
4. a sértett fél annak megengedését a bíróság előtt maga kívánja;
5. a vádlott igazolja, hogy állításának célja a közérdek vagy jogos magánérdek megóvása vagy előmozdítása volt.

---

<sup>30</sup> Móra-Kocsis, 1961, 72.

<sup>31</sup> Móra-Kocsis, 1961, 73.

Az állítás vagy kifejezés valódiságának bebizonyítása, a vádlott büntetlenségét eredményezi.”<sup>32</sup>

Láthatjuk tehát, hogy már első büntetőtörvényünk tartalmazott szabályt arra az esetre, hogy mikor kerülhet a terhelt olyan helyzetbe, hogy ráhárul a bizonyítás kötelezettsége, habár ez utóbbi kifejezés nem teljesen megfelelő erre az esetre, hiszen a törvényszöveg a „meg van engedve” kifejezést tartalmazza, ez tehát inkább jog, mint kötelezettség.

A magyar büntető eljárásjog tudomány kiemelkedő munkája volt az első Bünvádi Perrendtartás, az 1896. évi XXXIII. törvénycikk (továbbiakban I. Bp.). Az I. Bp. a büntetőeljárás vegyes rendszere mellett döntött, amellet, hogy határozott hangsúlyt kapott a vádrendszer is.<sup>33</sup>

Ezt igazolja a törvény indokolása is, mely szerint bünvádi ügyben bírói eljárás csak vád alapján indítható, és csak a vádló indítványában megjelölt tetre és terheltre nézve, továbbá, hogy a bíróság nem tehet ítélete tárgyává olyan tettet, amely miatt a vádló nem emelt vádat. Ebből levonható a következtetés, hogy ha a vádemelésre jogosultak közül senki sem emelt vádat, illetve ha a vádló a vádat elejtette, a bíróság nem folytathatta az eljárást.<sup>34</sup>

Az I. Bp. által elfogadott vádelvet módosított vádelvnek kell tekinteni, mert magába foglalja a hivatalból való eljárás és az anyagi igazságra törekvés elvét, ugyanakkor az anyagi igazság érdeke gátat szabott az elméleti értelemben vett tiszta vádrendszer megvalósításának.<sup>35</sup>

Ezzel a véleménnyel egybecseng Csemegi Károly véleménye, aki A magyar bünvádi eljárás tervezetének indokai című munkájában a bizonyítást illetően a következőket mondja: „a gyakorlati szempontok azt követelik, hogy a bíróságot nem lehet elzárni attól, hogy a vád és a védelem szempontjából még szükségesnek mutatózó lényeges adatok és bizonyítékok megszerzését az illető felek indítványa nélkül is elrendelhessek”. Majd hozzáteszi azt is, hogy „az elv (mármint a vádelvű eljárás) ezáltal csorbát szenved és a hatalmak elkülönülése mely a vádrendszernek alapját képezi, ezen intézkedés által bizonyos tekintetben megsértetik”.<sup>36</sup>

Balogh Jenő a törvényt kommentáló könyvében kifejti, hogy a büntetőjog közjogi jellege, valamint a hivatalból való eljárásnak és az anyagi igazság érvényre emelésének elve a bünvádi eljárásban a bizonyítás tekintetében fontos következményekkel jár. Álláspontja szerint nyilvánvaló, hogy a bizonyítás-felvétel iránya és terjedelme nem függhet a felek

<sup>32</sup> <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=5799>. A letöltés ideje: 2014. szeptember 28.

<sup>33</sup> Sléder, 2010, 10.

<sup>34</sup> Kardos Sándor: A perbeli funkciók elkülönüléséről. Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis. 6. évf. 6. sz., 2006, 183.

<sup>35</sup> Kardos, 2006, 183.-184.

<sup>36</sup> Csemegi Károly: A magyar bünvádi eljárás tervezetének indokai. Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, Budapest, 1882, 88.

indítványától, hanem a bünvádi eljárás során minden hatóság és hivatalos közeg köteles cselekményeit az officialitás elve alapján elvégezni, így többek között a bizonyítást is. Ennek az a következménye, hogy a bünvádi eljárásban nem lehet szó a bizonyítási teher megosztásáról. Mindehhez hozzátéve azt is, hogy valamennyi hatóság, amely bizonyítást vesz fel, hivatalból kötelessége mind a vádnak, mind a védelemnek az érdekeit egyformán szem előtt tartani. A törvényben példaként felhozható ezen megállapítás igazolására a 9. és a 100. szakaszok.<sup>37</sup>

**9.§** „Az eljáró hatóságok és hatósági közegek kötelesek a terhelő és súlyosító, valamint az enyhítő és mentő körülményeket egyenlő gondossággal figyelembe venni.”

**100.§** „A nyomozás folyamán nemcsak a terhelő, hanem a mentő körülmények is kiderítendőek...”<sup>38</sup>

Finkey Ferenc kifejti tankönyvében, hogy a bizonyítási teher kérdését az I. Bp. lényegében nem szabályozza. Álláspontja szerint azt, hogy kinek és mit kell bizonyítania a bünvádi perben arra az I. Bp. egész rendszere adja meg a választ, miután az I. Bp. nem követeli meg feltétlenül sem a nyomozó-, sem a vádrendszert, ebből eredően a bizonyítási teher kérdésében is ugyanezt az álláspontot képviseli. Bizonyítási teherről véleménye szerint tulajdonképpen csak a bírói eljárás alatt lehet szó, ugyanis a vádelv szem előtt tartásával az I. Bp. azt a kiemelt fontosságú szabályt juttatja érvényre, hogy a vádat a vádló köteles bizonyítani, a bíróság pedig az anyagi igazság érdekében támogatja nemcsak a terheltet, de a vádlót is azzal a működésével, hogy köteles a terhelő és mentő bizonyítékokat egyenlő módon kiegészíteni. Ugyanakkor mindezek kétségtelenül kiegészítendőek azzal a megállapítással, hogy a bizonyítási teher eredeti értelmében csak a vádlóra áll fenn azzal, hogy a terhelt nincs kötelezve a mentőbizonyításra, az egész eljárás során passzívan viselkedhet, és ha a vádló és a bíróság nem tudták vele szemben a vádbeli cselekményt és a bűnösséget megállapítani, akkor fel kell őt menteni.<sup>39</sup>

Angyal Pál pedig a következőket fejti ki ebben a körben: Az ún. materiális bizonyítási teher a vádlót annyiban terheli az I. Bp. rendszerében, amennyiben, ha nem bizonyít vagy legalábbis nem valószínűsít bizonyos tényeket, úgy eljárás sem indítható. Ezért a vádlónak kötelessége megjelölni a bizonyítékokat, amelyek alapján vád alá helyezést indítványoz. Ezzel együtt

---

<sup>37</sup>Kardos Sándor: Kit „terhel” a bizonyítási teher? A büntető ítélet igazságtartama / szerkesztette: Erdei Árpád. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2010, 1.-2.

<sup>38</sup><http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=6650> A letöltés ideje: 2014. szeptember 20.

<sup>39</sup>Kardos Sándor, 2010, 5.

azonban hangsúlyozza, hogy különösen az érdemi döntés alapjául szolgáló tények bizonyításában a bíróság hivatalból is közreműködik.<sup>40</sup>

„Esküdtbíróság vagy törvényszék hatáskörébe utalt bűncselekmény esetében, ha vizsgálat nem volt tartva, köteles a kir. ügyészség, mielőtt erre a nyomozás adatai elégséges alapot adnak, a vádiratot az ügy irataival együtt a vádtanács elnökénél benyújtani.”<sup>41</sup>

„A vádiratnak tartalmaznia kell: 3. a tényállásnak a nyomozás, illetőleg a vizsgálat adataiból meritett tömör, összefüggő és tárgyilagos elbeszélését és a bizonyítékok megjelölését;”<sup>42</sup>

Álláspontját összefoglalván arra a megállapításra jut, hogy a bizonyítási teherre vonatkozó szabályok kiegészítő természetűek, lényegében ez a hatóságok és a bíróság kötelessége.

#### *4. 2. A szocialista rendszer jogalkotási tendenciái*

Az 1951. III. törvény (továbbiakban: II. Bp.) 3.§-a fenntartja a korábbi szabályozást, amikor valamennyi hatóság számára kötelezővé teszi a terhelő, mentő, valamint a büntetést enyhítő és súlyosbító körülmények kiderítését és figyelembevételét az eljárás minden szakaszában.<sup>43</sup>

Móra Mihály a Magyar Büntető eljárási jog című tankönyvében a következőket mondja: „A vád mindig a bűnösség és nem az ártatlanság gyanúján alapul. Ha az eljáró szervek teljesen meg vannak győződve arról, hogy a bűncselekmény gyanúja sem áll fenn, hogy a terhelt nem bűnös, az eljárást nem folytathatják. Ezzel azonban még nem szűnt meg az ártatlanság vélelme, és helyébe nem lépett a bűnösség.”<sup>44</sup>

Kocsis Mihály a fent említett könyv társszerzője a bizonyítási teher kategóriáját két különböző típusra bontja. Álláspontja szerint a formális bizonyítási teher alatt a feleknek azt a kötelezettségét értjük, hogy a számukra jelentős, érdekükben álló tényeket bizonyítaniuk kell vagy a bíróságot kell meggyőzniük arról, hogy ezen tények tekintetében bizonyítási cselekményt kell végezni. A büntető eljárásban ez az objektív igazság alapelvébe ütköznék, és ellentétben állna a bíróság ex officio tényfelderítési kötelességével. Ezzel szemben a materiális bizonyítási teher annak a félnek a vállát nyomja, akinek hátrányos következményt okoz, ha valamely bizonyíték hiányzik, vagy ha valamely tényre nézve a bizonyítás nem sikerül. A bizonyítási teher alatt ebben a felfogásban a feleknek az általuk állított tények

---

<sup>40</sup>Kardos, 2010, 6.

<sup>41</sup><http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=6650> A letöltés ideje: 2014. szeptember 20.

<sup>42</sup><http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=6650> A letöltés ideje: 2014. szeptember 20.

<sup>43</sup><http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=8381> A letöltés ideje: 2014. október 5.

<sup>44</sup>Móra-Kocsis, 1961, 110.

bizonyítására irányuló azt az eljárási kötelezettségét értjük, aminek elmulasztása a bíróság kedvezőtlen ítéletét vonja maga után.<sup>45</sup>

A korabeli jogirodalomban van olyan álláspont, írja Kocsis, amely az ügyészi feladatból szükségképpen feltételezi, hogy az ügyész köteles az általa képviselt vád bizonyítékokkal való alátámasztásáról gondoskodni. Még ún. materiális bizonyítási teher esetén sem hárul azonban a terheltre ez a kötelezettség, aki az ártatlanság véelme folytán még akkor sem ítélt el elégtelen terhelő bizonyítékok alapján, ha a védelmére semmit sem hozott fel. A terhelt bizonyíthatja ártatlanságát, de erre egyáltalán nem köteles, a szó szoros értelmében erre még az eljáró hatóságok is kötelesek.<sup>46</sup>

Ebben az értelemben, állítja a szerző, a szocialista büntetőeljárásban bizonyítási teherről nem lehet beszélni, ugyanis a szabad bizonyítás és az objektív igazság alapelve mellett a felekre háruló bizonyítási tehernek jogi értelme nincs. Az aktív, a tevékeny részvételre, az objektív igazság keresésére kötelezett bíróságnak kell beszereznie mindazt a bizonyítékot, amit a felek vagy bármely más az eljárásban résztvevő személy előadásából beszerzésre alkalmasnak talál.<sup>47</sup>

Az ügyész a funkciója szerint köteles a bizonyítékokat előadni, mert ennek hiányában nem lenne joga vádat emelni. A vádlottat azonban azért mentik fel, mert az ügyész által felhozott és minden tekintetben a bíróság vezetése és ellenőrzése mellett szerzett bizonyítékok ellenére a büntetőjogi felelőssége nem volt megállapítható. Ezt az anyagi igazság ténybeli megállapítása vonta maga után.<sup>48</sup>

Itt lehet visszacsatolni Móra Mihály véleményéhez az ártatlanság véelmével összefüggésben, hiszen az ügyészt sújtja annak a terhe, hogy a vádemeléshez a bűnösség gyanúja szükséges, a vádiratban pedig meg kell jelölni előre a bizonyítékokat, ezért már a nyomozás során a teher az ügyész vállát nyomja. Az ügyészre háruló bizonyítási teher jelentőségét ugyanakkor csökkentti, hogy a bíróság nincs kötve az ügyész vádiratához, mert az a bíróság az előkészítő ülésén módosíthatja, az ügyész vádelejtése a bírósági tárgyaláson nem kötelezi a bíróságot az eljárás megszüntetésére.<sup>49</sup>

A kifejtettek szerint a bizonyítási teher kérdése a büntetőeljárásban a jelentőségét elvesztette, a II. Bp. a bizonyítási teher kérdését kifejezetten nem szabályozza. Vannak azonban rendelkezései, amelyek a bizonyítási teherre utalni alkalmasak, pl. az ügyész csak kellően

---

<sup>45</sup>Móra-Kocsis, 1961, 265.-266.

<sup>46</sup>Molnár László és munkaközössége: A büntető perrendtartás kommentárja. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1957

<sup>47</sup>Móra-Kocsis, 1961, 265.-266.

<sup>48</sup>Móra-Kocsis, 1961, 266.

<sup>49</sup>Móra-Kocsis, 1961, 266.

megalapozott vádat vihet a bíróság elé; ha alapos indoka van, köteles indítványozni a vádlott megbüntetését. Ezek a kötelességek azonban valójában nem a bizonyítási terhet, hanem a törvényes ügyészi fellépés tényalapjait jelentik.<sup>50</sup>

Az elmondottak alapján egyértelműen érzékelhető a szocialista büntetőeljárásban egyfajta dogmatikai megalapozatlanság, antagonizmus, ami a bizonyítási teherrel, az ártatlanság vélelmével és a perbeli funkciók összemosódásával kapcsolatos.

Az 1961. évi V. törvény, amely felváltotta a Csemegi-kódexet a büntető törvénykönyvek sorában, kibővítette a bizonyítási teher megfordulásának esetkörét a hatóság vagy hivatalos személy megsértése elnevezésű bűncselekménnyel.

158.§ (1) „Aki olyan tényt állít, híresztel vagy olyan tényre közvetlenül utaló kifejezést használ, amely alkalmas arra, hogy a hatóság vagy hivatalos személy működésével kapcsolatban a bizalmat megingassa, avagy a hivatalos személy becsületét csorbítsa, egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

158.§ (4) „Az elkövető nem büntethető, ha az állított tény valónak bizonyult. A valóság bizonyításának azonban csak akkor van helye, ha a tény állítását vagy híresztelését, illetve az arra közvetlenül utaló kifejezés használatát közérdek vagy bárkinek jogos érdeke indokoltta tette.”<sup>51</sup>

A szocialista rendszerben először az 1973. évi I. törvény, az ún. II. büntetőeljárási törvény szól a bizonyítási teherről konkrétan, méghozzá a 3.§ (2) bekezdése, mely szerint a bűnösség bizonyítása a büntető ügyekben eljáró hatóságokat terheli, illetve, hogy a terhelt nem kötelezhető ártatlanságának bizonyítására.<sup>52</sup>

1982-ben megjelent A büntetőeljárás magyarázata című kommentár szerzője a bizonyítási teherrel kapcsolatban kifejti, hogy a szocialista büntetőeljárás előírásai tovább fejlesztették a bizonyítási teher elvének tartalmát és követelményeit. Az ártatlanság vélelmének klasszikus formulája szerinti struktúrában a bíróság funkciója csupán a felek által felsorakoztatott tények értékelésére és a döntésre terjed ki.<sup>53</sup>

Ugyanakkor a szerző kiemeli, hogy a szocialista büntetőeljárásban a bizonyítási kötelezettség valamennyi eljáró hatóságra vonatkozik, súlyát mindig az a hatóság viseli, amely előtt az ügy folyamatban van. A bizonyítási kötelezettség ily módon történő meghatározása nem áll ellentétben a vád és a védelem aktív részvételével, amelyet az eljárási feladatok megosztásáról

---

<sup>50</sup>Móra-Kocsis, 1961, 266.

<sup>51</sup><http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=8438> A letöltés ideje: 2014. október 5.

<sup>52</sup><http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=8494> A letöltés ideje: 2014. október 5.

<sup>53</sup>Kardos, 2010, 10.

szóló alapelve egyébként is következetesen biztosít, és amelyeket az ügyész, valamint a védő feladataiban a törvény kötelezettségként is meghatároz.<sup>54</sup>

A rendszerváltás után, 2000-ben megjelenő Büntetőeljárási jog a gyakorlat számára\_című kommentár szerzője másképp értelmezi az imént már említett bekezdést. Úgy véli, hogy annak ellenére, hogy az eljárási feladatok megoszlásának megfelelően a vádlóra hárul az a kötelezettség, hogy a vádat bizonyítsa, azonban a bíróságot is ugyanolyan mértékben terheli az officialitás elve (a II. büntetőeljárási törvény 2.§-a rendelkezik erről), ezért a bíróság sem bújhat ki azon kötelezettsége alól, hogy az anyagi igazságnak megfelelő ítéletet hozzon.<sup>55</sup>

Az 5.§ (1) bekezdése is hasonló kötelezettséget fogalmaz meg:

„A hatóságok feladata, hogy az eljárás minden szakaszában a tényállást alaposan és hiánytalanul tisztázzák, a valóságnak megfelelően állapítsák meg, a terhelő és mentő, valamint a büntetőjogi felelősséget súlyosító és enyhítő körülményeket egyaránt figyelembe vegyék.”<sup>56</sup>

Ennek megfelelően a bíróságnak a tárgyalás előkészítése során hivatalból is intézkednie kell, hogy a bizonyítási eszközök rendelkezésre álljanak. Ennek érdekében pótnyomozást rendelhet el, illetve további bizonyítási eszközök felkutatása végett az iratok visszaküldése nélkül megkeresheti az ügyészt, valamint a tárgyaláson is elrendelheti a bizonyítás kiegészítését.<sup>57</sup>

A tényállás felderítésével kapcsolatos kötelezettségekről a kommentár azt hangsúlyozza, hogy a büntetőeljárásban az anyagi vagy objektív igazság alapelveinek kell érvényt szerezni, hivatkozva az Alkotmánybíróság 9/1992. (I. 30.) AB határozatára, ahol jogállami követelményként van megjelölve az anyagi igazság fogalma. Ugyanakkor nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy a tényállás korlátozott felderítésének, ebből következően pedig a bizonyítás sikertelenségének a kockázatát végső soron az állam viseli.<sup>58</sup>

Ez összefügg az AB határozatban foglaltakkal, miszerint „ezt a kockázatelosztást az ártatlanság vélelmének alkotmányos garanciája külön szabályként is kifejezésre juttatja”.<sup>59</sup>

A kommentár szerzője még azt is megjegyzi, hogy a szocialista büntetőeljárási jog tudományágban uralkodó felfogás szerint az objektív vagy az anyagi igazság elvének a

---

<sup>54</sup>Kardos, 2010, 10.

<sup>55</sup>Kardos, 2010, 11.

<sup>56</sup><http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=8494>. A letöltés ideje: 2014. szeptember 20.

<sup>57</sup>Kardos, 2010, 11.

<sup>58</sup>Kardos, 2010, 12.

<sup>59</sup><http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/9FFD1618DAC1222C1257ADA0052748D?OpenDocument>. A letöltés ideje: 2014. október 20.

bíróság ügydöntő határozatában feltétlenül és teljes mértékben érvényesülnie kell, azonban ez egyértelműen illúzió.<sup>60</sup>

Kardos Sándor álláspontja szerint, amihez magam is csatlakozni tudok, egy jogállam csak arra vállalhat biztosítékot, hogy megfelelő jogintézményekkel törekszik az anyagi igazság elérésére és ennek érdekében a hatóságok a gyakorlatban minden lehetséges lépést megtesznek, de arra már nem vállalhat kötelezettséget, hogy az ítéletében megállapított tényállás az abszolút igazságnak megfelel, mert ez tulajdonképpen elvárhatatlan. Az ítéleti tényállás nem logikai, hanem büntetőeljárás értelemben megalapozott, a bíróságnak a bizonyítás eredményeként kialakult meggyőződésén alapul.<sup>61</sup>

### III. A jelenlegi szabályok

#### 1. A Be. vonatkozó szabályai

Az 1998. évi XIX. Törvény 1.§-a rögzíti, hogy a vegyes eljárási rendszeren alapuló büntetőeljárás a vád, a védelem és az ítélezés, amelyeket a büntetőeljárás belső funkcióinak tekinthetünk, következetes elhatárolására és egyensúlyban tartására kell, hogy törekedjen. Ezek az érdekkörök a kontradiktórium elvének megfelelően különülnek el egymástól, ezáltal kizárják az eljárás inkvizitórius (nyomozóelvű) jellegét.<sup>62</sup>

„(...) az ügyészség és a bíróság feladatainak elkülönítése nem pusztán a vádemelés - vádképviselő szabályainak formális betartását jelenti, hanem súlyozott szerepe van a vád tartalmi értelemben vett törvényessége szempontjából is. A bírói és ügyészi tevékenységre vonatkozó részletes eljárási szabályok, az eljárás alanyai számára előírt kötelezettségek és a részükre biztosított jogosultságok konstrukciója a tisztességes eljárás követelménye szempontjából alapvető jelentőségű.” (14/ 2002. AB határozat)<sup>63</sup>

A törvény 4.§-a egyértelmű abban a tekintetben, hogy a vád bizonyítása a vádlót terheli. A 2009-es büntetőeljárás kommentár szerzője is úgy vélekedik, hogy az eljárási feladatok megoszlásának megfelelően a vádlóra hárul az a kötelezettség, hogy a vádat bizonyítsa. Erre utal a 217.§ (1) bekezdés i) pontja, melynek értelmében a vádiratnak tartalmaznia kell a bizonyítási eszközök megjelölését, valamint azt, hogy mely tény bizonyítására szolgálnak.<sup>64</sup>

---

<sup>60</sup>Kardos, 2010, 12.-13.

<sup>61</sup>Kardos, 2010, 13.

<sup>62</sup>Kardos, 2010, 14.

<sup>63</sup><http://www.opten.hu/14-2002-iii-20-ab-hatarozat-j24980.html> A letöltés ideje: 2014. október 19.

<sup>64</sup>Kardos, 2010, 14.

Az új törvényi szabályozásból kiolvasható egy törekvés arra, hogy az eljárási funkciók elkülönülése a jövőben legyen hangsúlyosabb, a bíróságnak azonban továbbra is hiánytalan és megalapozott tényállást kell megállapítania, azaz törekednie kell az anyagi igazság elérésére, így előfordulhat, hogy az eljárásbeli funkciók összeütköznek.<sup>65</sup>

A bizonyítási kötelezettség az ügyészt terheli, mindazonáltal a büntetőeljárás törvény tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ezt nem teszik teljesen egyértelművé, ugyanis a bíróságnak juttatnak bizonyos ezzel összefüggő jogosultságokat és kötelezettségeket. Például a bíróságnak hivatalból is intézkednie kell a tárgyalás előkészítése során arról, hogy a bizonyítási eszközök rendelkezésre álljanak. Ennek érdekében megkeresheti az ügyészt, amely irányulhat a vádirat hiányosságainak pótlására, illetve bizonyítási eszköz felkutatására és biztosítására is (268.§ (1) bekezdés). Ezen felül a bíróság a tárgyalás folyamán is elrendelheti a bizonyítás kiegészítését (305.§ (1) bekezdés).<sup>66</sup>

Ez a szabályozás ugyanakkor korántsem újdonság, a korábbi büntetőeljárás törvényben is volt a bíróságnak ilyen jellegű kötelezettsége.

Kardos Sándor egy további érdekes problémát vet fel: Mit kell tenni akkor, ha az elsőfokú bíróság ítéletét a másodfokú bíróság azért nyilvánította megalapozatlannak, mert a tényállás nem volt felderítve, mégpedig azért, mert az ügyész nem tett maradéktalanul eleget a bizonyítási kötelezettségének? A szakirodalomban megfigyelhető az álláspont, hogy a megalapozatlanság kérdését a fellebbviteli hatóságoknak úgy kell vizsgálni, hogy ennek során nem róhatják fel hiányossággként azt a tényt, hogy a bíró nem tett intézkedést a terhelő bizonyítékok beszerzésére.<sup>67</sup>

Ha egy rendelkezésre álló, de az ügyész által nem indítványozott bizonyíték megvizsgálását a bíró elmulasztja, és ez vezet az ítélet megalapozatlanságához, akkor a másodfokú bíróság vagy bizonyítás útján kiküszöböli ezt, vagy ha ez nem lehetséges, hatályon kívül helyezéssel él. A bíróság arra nem kötelezhető, hogy felderítse, felkutassa a bizonyítékokat. Ezt erősíti meg a Be. 75.§ (1) bekezdése, mely szerint a bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni, azonban, ha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére, és megvizsgálására.<sup>68</sup>

---

<sup>65</sup>A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2006, V. kötet, 44.

<sup>66</sup>[http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy\\_doc.cgi?docid=99800019.TV](http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99800019.TV) A letöltés ideje: 2014. október 19.

<sup>67</sup>Kardos, 2010, 17.-18.

<sup>68</sup>Kardos, 2010, 19.

Szabályozni szükséges ennek a bizonytalan helyzetnek a lehetőséget, hogy amennyiben a tényállás felderítetlen volta abból fakad, hogy a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök felkutatása, vizsgálata a vádló terhére róhatóan nem történt meg, és a bíróság ezt - mivel erre már nem köteles - nem korrigálta a tárgyaláson, úgy a tényállás nem lesz a felülbírálat szempontjából megalapozatlan. A funkciómegosztás elve alapján ez egyébként is kifogásolható lenne.<sup>69</sup>

Gyakorlati tapasztalat, írja Kardos, hogy létezik egy olyan ügyészi hozzáállás, amely szerint kevésbé bizonyított eseteknél is sor kerül a vádemelésre, mondván, hogy „legjobb, ha megnézi a bíróság” és döntse el. Ezért is írja a bíró úr, hogy nem állunk messze a valóságtól, ha azt állapítjuk meg, hogy a törvényi rendelkezés ellenére valójában a bizonyítás terhet, annak felelősségét a bíróság viseli.<sup>70</sup>

Erdei Árpád úgy vélekedik erről, hogy ez valójában a funkciómegosztás ellen hat, az ilyen tárgyalás tulajdonképpen nem is kontradiktórius és csorbát ejt a bíróság pártatlanságával szemben támasztott elvárásokon is.<sup>71</sup>

Az 1998. évi XIX. törvény eredeti koncepciója szerint csak a bírósági tárgyaláson folyt volna bizonyítás és ebből eredendően minden, ami ezt megelőzően történt csak a vádemelés megalapozására szolgált volna, így a tárgyaláson nem lett volna közvetlenül felhasználható. Tehát e felfogásból eredően csak az minősült volna bizonyításnak, amit a felek a tárgyaláson folytattak, ahol a legfontosabb szerepet a bíróság játszotta volna. Ebben a felfogásban a bizonyítás többi alanya csupán közreműködik a bizonyításban, szolgáltatja a bizonyítási eszközöket és a bizonyítékokat; míg a büntetőjogi felelősségről való döntés alapjául szolgáló hiteles tényállást a bizonyításban való aktív közreműködés mellett csak az elsőfokú, illetve a fellebbviteli bíróságok állapíthatják meg, és vonhatják le belőle a jogi következtetéseket.<sup>72</sup>

## ***2. Az új Btk. vonatkozó szabályai***

Korábban már megfogalmaztam abbéli meggyőződésemet, hogy a bizonyítási teher tulajdonképpen egy kettős jogintézmény, büntető anyagi jogi és eljárásjogi értelemben is meghatározható. Büntetőeljárás jogi értelemben alapelv rangja (az ártatlanság vélelmének része) van, az officialitással mint általános hatósági eljárási kötelezettséggel összhangban, a

---

<sup>69</sup>Kardos, 2010, 20.

<sup>70</sup>Kardos, 2010, 20.-21.

<sup>71</sup>Erdei Árpád: Nem koncepció és nem is mása- Etüd az 1998. évi XIX. törvény kialakulásának vizsgálatához. In: De iuris peritorum meritis, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának kiadványa, Budapest, 2007, 33.-47.

<sup>72</sup>Kardos, 2010, 22.

jogállamban elkerülhetetlenül az eljáró hatóságokat indokolt bizonyításra kötelezni. Ezt a meghatározást ugyanakkor az anyagi jog szabályai egészítik ki, amikor meghatározzák, hogy egyes bűncselekmények bizonyításával vagy valamilyen anyagi jogi jogintézménnyel kapcsolatban mikor változik meg a helyzet.

A vádlottat terhelő bizonyítási kötelezettség esetei az új Btk.-ban a következők:

- a) Kábítószeres ügyben a kezelésen való részvétel esetén. **(180.§ (1)** Nem büntethető, aki csekély mennyiségű kábítószer saját használatra természet, előállít, megszerez vagy tart, illetve aki kábítószer fogyaszt, ha a bűncselekmény elkövetését beismeri, és az elsőfokú ítélet meghozataláig okirattal igazolja, hogy legalább hat hónapig folyamatos, kábítószer-függőséget gyógyító kezelésben, kábítószer-használatot kezelő más ellátásban részesült, vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson vett részt.)

Fontos kiegészíteni a szabályozást az 57/2007 BK vélemény III. pontjával. Ez alapján a Btk. 180. § (1) bekezdése szerinti büntethetőséget megszüntető ok elengedhetetlen feltétele, hogy az elkövető saját használatra természet (stb.) a kábítószer. Az elkövető „saját használatára” történik a kábítószer termesztése (stb.), ha azt kizárólag maga kívánja elfogyasztani. E rendelkezések nem alkalmazhatóak annak a javára, aki a kábítószer más részére is termeszt stb., azt másnak kínálja vagy átadja, illetve azt forgalomba hozza, azzal kereskedik. További feltétel még a cselekmény elkövetésének beismerése. A beismerő vallomásnak ténybelinek és a bűnösség elismerésére kiterjedőnek kell lennie. A büntethetőség megszűnésének további feltétele, hogy az elkövető az elsőfokú ítélet meghozataláig okirattal igazolja, hogy legalább hat hónapig folyamatos, kábítószer-függőséget gyógyító kezelésben részesült, illetve kábítószer-használatot kezelő más ellátásban részesült, vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson vett részt. A büntethetőség megszűnését a nyomozás során is meg lehet állapítani (a nyomozás megszüntetése mellett). A kezelés megtörténtét és tartamát okirattal, hitelt érdemlően igazolni kell. Hitelt érdemlő igazolás mindenekelőtt az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat területileg illetékes hatósága által kiállított okirat. A büntetőügyekben eljáró hatóságok azonban a kábítószer-élvezők gyógykezelésére jogosult egészségügyi intézmény szakorvosa által kiállított igazolást is elfogadhatják.<sup>73</sup>

- b) Bünszervezetben való részvétel ideje alatt szerzett vagyon, valamint kábítószer forgalomba hozatalának, illetve az azzal való kereskedés ideje alatt szerzett vagyon törvényes eredetének igazolása. **(74.§ (4)** Az ellenkező bizonyításáig vagyonelkobzás alá eső vagyonnak kell tekinteni (...) a bünszervezetben való részvétel, ideje alatt

<sup>73</sup> <http://www.lb.hu/hu/kollvel/57-bkv>. A letöltési ideje: 2014. november 13.

szerzett valamennyi vagyont. (... ) a kábítószer forgalomba hozatalának, illetve az azzal való kereskedés ideje alatt szerzett valamennyi vagyont.)

A törvény indokolása szerint ebből következik, hogy a bizonyítás sikertelenségének kockázatát a terhelt viseli, azaz amennyiben az ilyen vagyon törvényes eredete kétséges; nem egyértelmű, hogy a vagyont nem a bünszervezetben való részvétel ideje alatt, törvényes úton szerezték, a vagyonelkobzást el kell rendelni.

- c) A valóságbizonyítás elrendelése esetén, amely az alábbi bűncselekményeknél jöhet szóba: rágalmazás, becsületsértés, kegyeletsértés. **(229.§ (1) A 226-228. §-ban meghatározott bűncselekmény miatt nem büntethető az elkövető, ha a becsület csorbítására alkalmas tény valónak bizonyul. (2) A valóság bizonyításának akkor van helye, ha a tény állítását, híresztelését, illetve az arra közvetlenül utaló kifejezés használatát a közérdek vagy bárkinek a jogos érdeke indokolta.)**

A törvény indokolása alapján a valóság bizonyításának elrendelésére a magánvádló, a vádlott, a magánvádló jogi képviselője, a vádlott védője és az ügyész (ha a vád képviseletét átvette) tehet indítványt, de a bíróság azt indítvány hiányában hivatalból is elrendelheti. Valóság bizonyításának elrendelése esetén a bizonyítási teher megfordul, és ez esetben a terhelt köteles bizonyítani, hogy amit állított az igaz. A valóság bizonyítása akkor eredményes, ha az állított tény valósnak bizonyult. A valóságbizonyítás sikertelensége esetén a bűncselekmény attól függetlenül megállapítható, hogy az elkövető az állított tényt esetleg valónak tudta. A ténybeli tévedésre eredményesen nem lehet hivatkozni. A rágalmazó tényállítás valóságát, illetve valótlanságát ugyanis az elkövető tudatának nem kell átfognia.

- d) Tartási kötelezettség elmulasztása. **(212.§ (3) Az (1) bekezdés alapján az elkövető nem büntethető, a (2) bekezdés esetén büntetése korlátlanul enyhíthető, ha kötelezettségének az elsőfokú ítélet meghozataláig eleget tesz.)** Értelemszerűen ekkor a terheltnek kell bizonyítania, hogy a kötelezettségnek eleget tett-e.

### 3. A bizonyítási teher az Egyesült Királyságban

#### 3. 1. A bizonyítási teher mint kockázatelosztási eszköz

Az ártatlanság vélelmének alapelve már azelőtt részese volt az angol jogi örökségnek, mielőtt az emberi jogokról szóló törvény (**Human Rights Act 1998**) az Emberi Jogok Európai Egyezményét az angol büntetőeljárás formális jogforrásává tette. A vélelem alapvető alkotmányjogi alapelvvé vált a bírák jogfejlesztő munkája által, ezáltal a common law szerves része lett.<sup>74</sup>

Összehasonlítva a kontinentális igazságszolgáltatási modellel, amelyben a bíróság aktív szerepet tölt be az eljárás során, az angolszász rendszerben a bíróság passzivitása figyelhető meg. Az eljáró bíró csupán szemlélő szerepet tölt be, a felekre hagyva a bizonyítékok előkészítését és bemutatását, amelyek célja a bíróság meggyőzése az egyes ténykérdések tekintetében. Ez a rendszer azonban szükségessé tesz egy megoldást arra a problémára, hogy mi a teendő abban az esetben, ha az eset egyik lényeges kérdése bizonyítatlan marad? Ezért szükséges a bizonyítási teher (**burden of proof**) szabályozása, amely meghatározza, hogy melyik fél köteles a különböző tények bizonyosságát szemléltetni, és hogy a bizonyosság milyen fokát szükséges elérni. Tulajdonképpen mind a bizonyítási teher, mind a különböző vélelmek a common law bizonyítástechnikai megoldásai, mely a bizonyítatlanság kockázatát osztja meg a felek között. Ezeknek a technikáknak tulajdonképpen egy olyan hatása is van, hogy megosztja a téves ítéletek meghozatalának kockázatát.<sup>75</sup>

Az angol jog azt a szabályt fogalmazza meg, hogy mindig azt a felet terheli a bizonyítási teher, amelyik valamilyen bizonyítási indítványt, javaslatot tesz. Ezt a kockázatelosztási eszközt jogi illetve meggyőző valamint kísérleti vagy vizsgálati (**'legal', 'persuasive', 'probative'**) tehernek nevezik. A jogi teher arra utal, hogy a bizonyítási teher függ az anyagi jogtól, amely a felek jogosultságait részletezi. A másik két fogalom pedig azt hangsúlyozza, hogy a bizonyítást indítványozó félnek arra kell kísérletet tennie, hogy olyan mennyiségű és minőségű bizonyítékot szolgáltatson, amely a bíró agyában egy bizonyos fokú meggyőződést fejtsen ki.<sup>76</sup>

A bizonyosságnak két fokozata van az angol büntetőjogban: bizonyosság a valószínűség egyensúlyán (**proof on the balance of probabilities**) illetve a kétséget kizáró módon történő

<sup>74</sup>Paul Roberts-Adrian Zuckerman: Criminal Evidence. University Press, Oxford, 2004, 327.

<sup>75</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 329.-330.

<sup>76</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 331.-332.

bizonyítás (*proof beyond reasonable doubt*). Előbbin azt értjük, hogy az indítványozónak azt kell megmutatnia, hogy a tényekről alkotott verziója inkább valószínű, mint sem, a második esetben azonban az eljáró bírónak minden kétséget el kell oszlatni a kérdéses témában.<sup>77</sup>

Meg kell említeni egy másik jelentős kockázatosztási technikát is, amelyet a bizonyítékokon alapuló tehernek (*evidential burden*) neveznek. Ekkor a vádlónak meg kell győznie az eljáró bírót (*'pass the judge'*), hogy az ügyet egyáltalán megéri bíróság elé vinni, tulajdonképpen hivatkoznia kell a vádlónak a bizonyítékokra, ezért nevezik ezt a terhet így.<sup>78</sup>

Ezt az intézményt összefüggésbe lehet hozni a magyar büntetőeljárás jog azon szabályával, hogy az ügyész köteles megjelölni a vádiratban a bizonyítási eszközöket, és azt is, hogy milyen cselekmény bizonyítására szolgálnak, a két intézmény szembeötlő hasonlóságokat mutat.<sup>79</sup>

További következmény, hogy ezáltal a bírónak az eljárás végén már kötelessége lesz a megállapításait az esküdtek elé terjesztetni, amikor is összefoglalja az esetet (*sum-up to the jury*).<sup>80</sup>

Mint láthattuk, mindkét típusú kockázatosztási technika a vádra telepíti a bizonyítási teher viselését. Mindazonáltal vannak esetek, amikor a védelem hivatkozik valamilyen tényezőre, amely nem tenné lehetővé a bűnösség megállapítását. Ebben a szituációban azonban már megváltozik a képlet: elválik egymástól a bizonyítékokon alapuló teher és a kísérleti teher. A védelem valamilyen típusú védekezést terjeszt elő, tehát bizonyítást indítványoz, ezáltal hivatkoznia kell valamilyen bizonyítékra, azonban elegendő, ha csak kétségeket ébreszt az esküdtekben, de ha ezt nem teszi meg, a bíró esetleg még a lehetőséget sem veti fel az esküdteknek. Ezzel egyidejűleg ugyanakkor a vádnak nem csak a bűnösséget kell bizonyítania, hanem meg is kell cáfolnia kétséget kizáró módon a védelem állításait.<sup>81</sup>

Az eddigiek alapján megállapítható, hogy tulajdonképpen a vádlottnak semmit nem kell tennie, megtagadhatja a válaszadást, nem köteles bizonyítékot szolgáltatni a vád által állított tények megcáfolására, és reménykedhet benne, hogy a bizonyítás nem tudja meggyőzni az esküdteket kétséget kizáróan. Ugyanakkor ezzel a stratégiával azt kockáztatja, hogy az esküdtszék elfogadja a vád magyarázatát az eseményekre, ezért elítéli. Ezt a helyzetet szokták úgy nevezni, hogy a bizonyítási teher átkerül a vádlott oldalára (*the burden 'shifts' to the accused*). Azonban helyesebb ezt a szituációt bizonyítási szükséghelyzetnek, mint tehernek

---

<sup>77</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 332.

<sup>78</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 333.

<sup>79</sup>[http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy\\_doc.cgi?docid=99800019.TV](http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99800019.TV) A letöltés ideje: 2014. október 8.

<sup>80</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 333.

<sup>81</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 334.

nevezni, csupán az igazságszolgáltatás gyakorlatban megvalósuló követelményei miatt jönnek létre ezek a szituációk, amelyekre nem szükséges speciális fogalmakat, definíciókat meghatározni.<sup>82</sup>

### 3. 2. A Woolmington elv

Lord John Sankey fogalmazta meg a Woolmington kontra DPP ügyben, 1935-ben: Az angol büntetőjog hálójában egy arany fonál mindig látszik, mely szerint a vád kötelessége a terhelt bűnösségének bizonyítása. Ha az ügy végén és alatta is bármilyen kétség felmerül valamilyen bizonyíték által, akkor a vádló nem támasztotta alá megfelelően a vádat és a terhelt felmentésre jogosult. A vádtól vagy az ügytől függetlenül az elv, hogy a vádlónak a terhelt bűnösségét kétséget kizáróan bizonyítania kell, a common law elvitathatatlan része.<sup>83</sup>

*(Throughout the web of the English Criminal Law one golden thread is always to be seen, that it is the duty of the prosecution to prove the prisoner's guilt subject... to the defence of insanity and subject also to any statutory exception. If, at the end of and on the whole of the case, there is a reasonable doubt, created by the evidence given by either the prosecution or the prisoner... the prosecution has not made out the case and the prisoner is entitled to an acquittal. No matter what the charge or where the trial, the principle that the prosecution must prove the guilt of the prisoner is part of the common law of England and no attempt to whittle it down can be entertained.)*

Azzal, hogy az ügyészségre hárul a vád elsődleges elemeinek bizonyítása, mindez egyúttal az egyén alapvető emberi jogait erősíti, egy jogállamban tulajdonképpen az igazságszolgáltatás elengedhetetlen alapelve, összefüggésben van az állampolgárok alapjogaival, emberi méltóságával, azzal, hogy az állam hatalmának ne lehessenek kiszolgáltatva.<sup>84</sup>

Ki kell emelni ugyanakkor, hogy a terhelt kötelezve van, hogy valamilyen védekezést terjesszen elő, arra nem köteles, hogy bizonyítékot is szolgáltatson. Erre mondhatjuk azt, hogy a bizonyítékokon alapuló teher nem csupán a vádhatóságot köti, hanem a terheltet is, de azért az jól látható, hogy a két eljárásjogi szereplővel szemben a bizonyítással kapcsolatban merőben eltérő mércét alkalmaz a jog. A vádhatóságnak a terhelt bűnösségét kétséget kizáróan bizonyítania kell, ugyanakkor a vádlottnak csupán kis kétséget elültetnie az esküdekben. Ez az aszimmetrikus mérce tulajdonképpen egy plusz elkötelezettség az ártatlanság védelmének alapelve mellett.<sup>85</sup>

---

<sup>82</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 335.

<sup>83</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 328.

<sup>84</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 348.

<sup>85</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 349., 351.

Mindazonáltal fontos leszögezni, hogy ha a vádhatóságnak minden egyes a védelem által felhozott érvre cáfoló jellegű bizonyítékot kellene hoznia, az megbénítaná az igazságszolgáltatás rendszerét, illetve lehetőséget adna a bűnelkövetők számára, hogy elkerüljék a felelősségre vonás következményeit. A bizonyítékokon alapuló teher célja, hogy elkerülhetőek legyenek az ehhez hasonló visszasságok. Ezeket az érveket lehet felhozni amellet, hogy szükséges a vádlottra is telepíteni valamilyen formájú és mértékű bizonyítási terhet. Az évek során a vádlottak által felhozott érvek már-már precedens jelleget öltöttek. Erre az esetjogban több példát is találhatunk, például automatizmusok, szükségesség (*necessity*), kényszerhelyzet (*duress of circumstances*), fenyegetés esetén (lásd R v. Pommell illetve Bratty v. Attorney General for Northern Ireland ügy).<sup>86</sup>

Előfordul még a speciális bűncselekmények esetén is, például veszélyes vagy hanyag vezetés esetén a vádlott hivatkozhat arra, hogy a gépjármű hibája és a cselekmény között ok-okozati összefüggés van, az ún. R v. Spurge ügy azóta is hivatkozási alapként szolgál a közlekedési bűncselekmények tárgyalása esetén. (*It is a defence to a charge of dangerous driving and also to careless driving that the driver, without fault of his own, was deprived of control of his vehicle by a mechanical defect therein of which he did not know and which was not such as he should have discovered if he had exercised reasonable prudence and, once there is some evidence of such a defect, the accused should be acquitted if his explanation leaves a real doubt in the minds of the jury or magistrates.*)<sup>87</sup>

Összességében azonban elegendő a terhelt számára, ha a vád bizonyítékainak bizonyos pontatlanságaira vagy hiányosságaira felhívja az esküdtek figyelmét, akik ebből következtetéseket vonhatnak le az ártatlanságot illetően.<sup>88</sup>

Ez az eljárásjogi egyensúly egyfajta kompromisszumot képvisel a vádlott és az állampolgárok érdekei között, ezáltal egy megfelelően működő és hatékony igazságszolgáltatási rendszer kiépítést teszi lehetővé. A vádlottra telepített kötelezettségek legfőbb célja, hogy az eredménytelenség illetve az igazságtalanságok elkerülhetőek legyenek.<sup>89</sup>

Összefoglalva kijelenthetjük, hogy Angliában a Woolmington elvnek köszönhetően a bizonyítási teher szabályai kikristályosodtak a jogállamiság követelményeivel összhangban, az ártatlanság vélelme alapelvének megfelelően, egy bizonyítástechnikai eszközként; amely a felek között megosztja a bizonyítási teherből fakadó kötelezettségeket, nagyobb részben a

---

<sup>86</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 349.

<sup>87</sup><http://www.elaws.gov.bw/displaylrpage.php?id=2310&dsp=2> A letöltés ideje: 2014. október 11.

<sup>88</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 349.

<sup>89</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 349.

vádra, kisebb részben a védelemre telepítve, még hozzá úgy, hogy ezáltal következetes és a justizmordokat elkerülő büntető igazságszolgáltatás lehetősége is elérhetővé válik.

### 3. 3. Kivételek az elv alól

Az angol jog nem ragaszkodik következetesen a Woolmington elvben megfogalmazott és később a joggyakorlat által megszilárdított szabályokhoz, a jogfejlődés során három különböző csoportba sorolható kivételek jöttek létre.

#### 3. 3. 1. Elmebetegség

A common law egyetlen kivételt enged meg a követelmény alól, hogy a vádlónak kétséget kizáróan kell a vádat bizonyítani, még hozzá abban az esetben, ha a terhelt elmebetegségre hivatkozik. Ennek azonban csekély a gyakorlati jelentősége, ugyanis amikor a vádlott bűnösségét elmebetegség miatt nem állapították meg, akkor valamilyen elmeógyógyintézetbe zárták, hosszabb időre, mint ha szabadságvesztésre ítélték volna.<sup>90</sup>

1843-ban fektették le ezeket a szabályokat (az ún. M’Naghten-szabályok), amelyek az elmebetegség ellenőrzésére hivatottak, összefüggésben a büntetőjogi felelősségre vonással. A cselekmény elkövetésekor három feltételnek megvalósulnia:

- a) A vádlottnak kóros elmeállapotban kell lennie. (*The accused must have been suffering from a 'disease of the mind'.*)
- b) A vádlott kóros elmeállapotát az agy működésének tökéletlensége, hiányossága okozza. (*The accused must have been suffering a 'defect of reason'.*)
- c) Ennek eredményeként a vádlott nem volt képes a cselekményének a természetét felismerni, vagy ha erre képes is volt, a cselekmény jogsértés jellegét nem ismerte fel. (*As a result, the accused must not have known the physical nature and quality of his act or, if he did know this, not have known that he was doing a legal wrong.*)<sup>91</sup>

Ha a vádlott elmebetegségre hivatkozik, akkor a védelemnek kell bizonyítania, mégpedig a valószínűség egyensúlyán, ha pedig az ügyész hozza fel ezt a vádlott védelmére, a bizonyítás mércéje a kétséget kizáró bizonyítás.<sup>92</sup>

<sup>90</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 373.

<sup>91</sup>Jack English-Richard Card: Butterworths Police Law. Fourth Edition. Butler and Tanner Ltd., London, Dublin, Edinburgh, 1994, 6.

<sup>92</sup><http://www.insitelawmagazine.com/evidencech3.htm>. A letöltés ideje: 2014. október 8.

### 3. 3. 2. Törvényben szabályozott kivételek

Az előző csoportba tartozó kivételhez képest sokkal jelentősebbek a törvényekben szabályozott kivételek. Némelyeket *expressis verbis* a Parlament foglalt törvénybe, mások pedig a bíróság jogértelmezésének eredményei.<sup>93</sup>

A törvényben megfogalmazott kivételnek, illetve megfelelő védekezésnek minősül az is, hogy ha a védelem bizonyos tényeket bizonyítékokkal támaszt alá. Például az 1953-as bűnmegelőzési törvény (***Prevention of Crime Act***) 1.§-a kimondta, hogy büntettnak minősül, ha valaki fegyvert tart magánál közterületen jogszerű engedély vagy bármilyen ésszerű ok hiányában, ellenkezőjét bizonyítani kell.<sup>94</sup>

Az idők folyamán folyamatosan bővült azoknak a törvényeknek a köre, amelyek úgy rendelkeztek, hogy a bizonyítási terhet vagy annak egy részét a vádlottra hárították, mégpedig úgy, hogy vagy a bűncselekmény törvényi tényállásának egy elemét kellett megcáfolniuk, vagy törvényben meghatározott védekezést kellett előterjeszteniük és bizonyítaniuk.<sup>95</sup>

A következőkben felsorolom azokat a törvényeket, amelyeket kutatásom során felfedeztem, és amelyek a Woolmington elvtől való elszakadást hirdetik és a terhelte valamilyen bizonyítási kötelezettséget vagy lehetőséget telepítenek.

#### a) Emberölési törvény (***Homicide Act 1957***) 2.§ (1), (2) bekezdés

Aki mást megöl vagy részesként követi el a bűncselekményt, nem lehet elítélni, ha kóros elmeállapotban vagy elmebetegségben szenved, amely jelentősen csökkenti a felelősségét, hogy tettének következményeit felismerhesse. Emberölés vádja esetén, a védelmet terheli annak a bizonyítása, hogy e szakasz értelmében a terhelt nem vonható felelősségre az ölési cselekményért.

*(Where a person kills or is a party to the killing of another, he shall not be convicted of murder if he was suffering from such abnormality of mind (...) as substantially impaired his mental responsibility for his acts and omissions in doing or being a party to the killing. On a charge of murder, it shall be for the defence to prove that the person charged is by virtue of this section not liable to be convicted of murder.)*<sup>96</sup>

#### b) A közrendről szóló törvény (***Public Order Act 1986***) 6.§ (5) bekezdés

Az a személy, akinek a tudata valamilyen szer hatására módosul, és e szer hatása alatt valamilyen közrend elleni bűncselekményt követ el, felelős az elkövetett cselekményért,

<sup>93</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 374.

<sup>94</sup>English-Card, 1994, 128. (*Any person who without lawful authority or reasonable excuse, the proof whereof shall lie on him, has with him in any public place any offensive weapon shall be guilty of an offence.*)

<sup>95</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 374.

<sup>96</sup><http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Eliz2/5-6/11/section/2> A letöltés ideje: 2014. október 12.

kivéve ha bizonyítja, hogy a mérgezés nem önhibából történt vagy tisztán orvosi kezelés során előírt anyag által keletkezett.

*(For the purposes of this section a person whose awareness is impaired by intoxication shall be taken to be aware of that of which he would be aware if not intoxicated, unless he shows either that his intoxication was not self-induced or that it was caused solely by the taking or administration of a substance in the course of medical treatment.)*<sup>97</sup>

- c) A tőzsdei értékpapírokról szóló törvény (***Bills of Exchange Act 1882***) 30.§ (2) bekezdés

Bármely értékpapír vagy váltó birtokosa jogszerű birtokosnak minősül, de ha valamilyen eljárás során elismerik, vagy bizonyítják, hogy az ajánlat elfogadását, vagy a szerződés megkötését csalás, kényszerítés, erőszak vagy bármilyen illegális cselekmény befolyásolta, a bizonyítási teher megfordul, mindaddig, amíg a birtokos be nem bizonyítja, hogy az értékpapírt megfelelő ellenértéken, illetve jóhiszeműen szerezte.

*(Every holder of a bill is prima facie deemed to be a holder in due course; but if in an action on a bill it is admitted or proved that the acceptance, issue, or subsequent negotiation of the bill is affected with fraud, duress, or force and fear, or illegality, the burden of proof is shifted, unless and until the holder proves that, subsequent to the alleged fraud or illegality, value has in good faith been given for the bill.)*<sup>98</sup>

- d) A terrorizmusról szóló törvény (***Terrorism Act 2000***) 57.§, 58.§

Ezt a két esetet helyesebb bizonyítási lehetőségnek nevezni (akárcsak az emberölési törvény estén, itt is ugyanaz a szófordulat található), mert mindkét esetben védekezésnek minősül, ha a terrorizmussal megvádolt személy bizonyítja, hogy egyrészt az általa birtokolt tárgyat nem terrorista cselekmény elkövetése érdekében tartja magánál, másrészt indokolt kifogása van az említett tárgy birtoklására vagy cselekvésre az adott tárggyal.

*(It is a defence for a person charged with an offence under this section to prove that his possession of the article was not for a purpose connected with the commission, preparation or instigation of an act of terrorism.)*<sup>99</sup>

*(It is a defence for a person charged with an offence under this section to prove that he had a reasonable excuse for his action or possession.)*<sup>100</sup>

- e) A szexuális jellegű bűncselekményekről szóló törvény (***Sexual Offences Act 1956***) 30.§ (1), (2) bekezdés

<sup>97</sup> <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/64/section/6> A letöltés ideje: 2014. október 12.

<sup>98</sup> <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/45-46/61/section/30> A letöltés ideje: 2014. október 12.

<sup>99</sup> <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/11/section/57> A letöltés ideje: 2014. október 12.

<sup>100</sup> <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/11/section/58> A letöltés ideje: 2014. október 12.

Az a személy, aki tudatosan prostitúcióból származó bevételből keresi meg részben vagy egészben jövedelmét, bűncselekményt követ el. *(It is an offence for a man knowingly to live wholly or in part on the earnings of prostitution.)*

Vélelmezni kell, hogy az a személy, aki együtt él vagy gyakran egy társaságban mutatkozik egy prostituálttal, vagy aki közvetlen irányítást gyakorol a prostituált élete felett, tehát támogatja, kényszeríti vagy felbújtja ilyen tevékenységre; tudatosan prostitúcióból származó bevételből keresi meg jövedelmét, mindaddig amíg ellenkezőjét nem bizonyítja. *(For the purposes of this section a man who lives with or is habitually in the company of a prostitute, or who exercises control, direction or influence over a prostitute's movements in a way which shows he is aiding, abetting or compelling her prostitution with others, shall be presumed to be knowingly living on the earnings of prostitution, unless he proves the contrary.)*<sup>101</sup>

f) A korrupció megelőzéséről szóló törvény **(Prevention of Corruption Act 1916)** 2.§  
Bármely eljárásban, amelyet egy személy ellen indítanak korrupció vádjával, bármely pénzösszeget, ajándékot vagy szolgáltatást, amit a vádlott kapott vagy fizettek neki; úgy kell tekinteni, hogy ebből a juttatásból a vesztegető számára valamilyen előny származik, abban az esetben, ha a vádlott Ófelsége, a kormánysszervek, illetve a közigazgatási szervek alkalmazásában áll, vagy e szervekkel igyekszik szerződést kötni.

*(Where in any proceedings against a person for an offence under the Prevention of Corruption Act 1906, or the Public Bodies Corrupt Practices Act 1889, it is proved that any money, gift, or other consideration has been paid or given to or received by a person in the employment of His Majesty or any Government Department or a public body by or from a person, or agent of a person, holding or seeking to obtain a contract from His Majesty or any Government Department or public body, the money, gift, or consideration shall be deemed to have been paid or given and received corruptly as such inducement or reward as is mentioned in such Act unless the contrary is proved.)*<sup>102</sup>

Láthattuk, hogy az utolsó két kivétel esetén a törvényhozó vélelmeket fogalmazott meg. A vélelmek funkciója és célja az, hogy minden ügyben, ha valamely releváns tény elfogadottnak tekinthető, a többi, a bűnösséget megállapító tényállási elem is mindaddig bizonyítotttnak tekintendő, amíg az ellenkezőjét nem bizonyítják. A fent említett példák tipikus hatása, hogy a vádhatóságot felmenti a bizonyítási teher alól a bűncselekmény törvényi tényállásának olyan elemében, amelyet különösen nehéz lenne bizonyítani, például a terhelt tudatát a

<sup>101</sup> <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Eliz2/4-5/69/section/30> A letöltés ideje: 2014. október 12.

<sup>102</sup> <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/6-7/64/section/2> A letöltés ideje: 2014. október 12.

bevétel forrásai felől, valamint a korrupciós motívumot. Azzal egyidejűleg, hogy a jogalkotó felmenti a vádlót kötelezettsége alól, egyúttal a terheltre helyezi ezt a terhet.<sup>103</sup>

Ennek megfelelően a bizonyítási teher megfordulását eredményező eszköznek is tekinthetjük a fent említett vélelmeket, viszont az is megállapítható, hogy a büntetőeljárás egyik legalapvetőbb vélelmének, az ártatlanság vélelmének hatékonysága és jelentősége csorbult a törvényhozó által megalkotott e típusú törvényi tényállásokkal.

### 3. 3. 3. A bíróságok jogfejlesztő tevékenységének eredményei

#### 3. 3. 3. 1. Az Edwards-ügy

Az Edwards-ügyben hozott ítélet alapján alakult ki a Woolmington elv alóli kivételek harmadik csoportja; a bűncselekmények törvényi tényállásában szereplő azon kivételek, mentességek, kikötések, kifogások illetve különböző képesítések vagy a hatóságok által adott felhatalmazások, amelyek nélkül a cselekmény önmagában jogellenes lenne, de a törvényhozó ezeknek a személyeknek megengedi, hogy bizonyítsák, hogy beletartoznak abba a csoportba, amely valamilyen értelemben kivett a törvény alá szubszumálható alanyok köréből.<sup>104</sup>

Az Edwards-ügyben a vádlottat szeszes italok engedély nélküli árusítása (*selling intoxicating liquors without justices' license*) miatt ítélték el. A vádlott fellebbezett az ítélet ellen, arra hivatkozva, hogy a vádhatóságnak van joga a regisztrált engedéllyel rendelkezők listájának megtekintésére, ezért nekik kellett volna bizonyítani, hogy a terheltnek nem volt engedélye. A fellebbezést azonban elutasították, arra hivatkozva, hogy ebben az esetben kivételesen nem az ügyészség kötelessége a vád minden egyes elemének bizonyítása. Abban ez esetben ugyanis, ha egy bizonyos bűncselekmény törvényi tényállása úgy van megszerkesztve, hogy tilt egy bizonyos tevékenységet vagy magatartást, kivéve speciális körülmények között, akkor nem az ügyészségnek kell ezen körülmények hiányát bizonyítani, hanem éppen ellenkezőleg a terhelt kötelessége bizonyítani, hogy neki joga volt a tiltott cselekményt megtenni.

*(It was held, dismissing the appeal, that there was an exception to the fundamental rule of the criminal law that the prosecution had to prove every element of the crime and that its application was not dependent upon either the fact or the presumption that the defendant had peculiar knowledge enabling him to prove the positive of a negative averment. It was further held that if on the true construction of an enactment it prohibited the doing of a certain act, save in specific circumstances, it was not for the*

---

<sup>103</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 338.

<sup>104</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 375.

*prosecution to prove a prima facie case of lack of excuse or qualification but it was for the defendant to prove that he was entitled to do the prohibited act, and therefore to prove that he held the justices' licence.)*<sup>105</sup>

A Bíróság ítéletét követően a törvényhozó felismerte ennek az új doktrínának jelentőségét, és ennek megfelelően törvénybe foglalta a kivételek harmadik csoportját, hozzátéve azt is, hogy a szabály független attól, hogy a vád álláspontja nem tartja megállapíthatónak a mentességet.

a) A békebíráóságokról szóló törvény (**Magistrates Court Act 1980**) 101.§

*(Where the defendant to an information or complaint relies for his defence on any exception, exemption, proviso, excuse or qualification, whether or not it accompanies the description of the offence or matter of complaint in the enactment creating the offence or on which the complaint is founded, the burden of proving the exception, exemption, proviso, excuse or qualification shall be on him; and this notwithstanding that the information or complaint contains an allegation negating the exception, exemption, proviso, excuse or qualification.)*<sup>106</sup>

### 3. 3. 3. 2. A Hunt-ügy és a Lambert-ügy

Az Edwards-ügy veszélyes precedenst honosított meg az angol büntetőeljárás jog területén, általánosan elfogadottá vált, hogy ha a fent említett kivételek, mentességek szóba jöhetnek, ha a bűncselekmény törvényi tényállásában akár egy ilyen elem is van, akkor a terheltet a bizonyítási teher teljes mértékben kötelezi, bizonyítania kell ártatlanságát (**full probative burden**). A Lordok Háza azonban két későbbi döntésében felülírta ezt a teljesen aránytalan teherelosztást, az ártatlanság vélelmével szembehelyezkedő jogi helyzetet.<sup>107</sup>

A Lordok Háza a Hunt-ügyben úgy határozott, hogy a fent említett törvényben található kifejezések, vagyis a mentesség, kivétel, kifogás nem tekinthetők a bizonyítási terhet kategorikusan az egyik félre telepítő eszköznek, sokkal inkább az egyedi esettől függően kell a törvény szövegét értelmezni. Ezen felül fontos hangsúlyozni azt is, hogy az egyedi esetben akkor köteles a terhelt bizonyítani, hogy ő neki valamilyen mentessége van, ha ez nem lenne rá nézve indokolatlanul terhes.<sup>108</sup>

A Hunt-ügyben a terheltet jogtalan morfium-birtoklással vádolták meg, azonban egy bizonyos határérték alatt a cselekmény nem büntetendő. Az ügyészség azonban nem szolgáltatott megfelelő bizonyítékot a kábítószer mennyiségére, a törvény szövegének értelmezése alapján

<sup>105</sup><http://www.insitelawmagazine.com/evidencech3.htm> A Letöltés ideje: 2014. október 15.

<sup>106</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 375.

<sup>107</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 377.

<sup>108</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 377., 380.

a Lordok Háza úgy rendelkezett, hogy mivel a mennyiségre vonatkozó szabály tulajdonképpen részletszabályokban található meg, ezért nem a bűncselekmény alapvető törvényi tényállásának eleme, a terheltnek nem kötelessége ezt bizonyítani, mint egy kifogást. Ezt a döntést segítette az a tény is, hogy a vádhatóság könnyebb helyzetben lett volna a bizonyítás terén, hiszen a lefoglalt kábítószer bármikor rendelkezésükre állt volna.<sup>109</sup> Lord Griffiths, az egyik eljáró bíró a következőket mondta: Ezek között a körülmények között helyesebb a bizonyítási terhet a vádhatóságra helyezni, elsősorban a bűncselekmény tárgyi súlya, valamint a jogalkotó által alkalmazott szabályozási módszer miatt.

*(“As this question of construction is obviously one of difficulty I have regard to the fact that offences involving the misuse of hard drugs are among the most serious in criminal calendar and, subject to certain special defences the burden of proof whereof is specially placed on the defendant, they are absolute. In these circumstances, it seems to me right to resolve any ambiguity in favour of the defendant and to place the burden of proving the nature of the substance involved in so serious an offence on the prosecution.”)*<sup>110</sup>

Mindazonáltal nem lehet azt kijelenteni, hogy a Lordok Háza maradéktalanul visszaállította volna az ártatlanság vélelmének megfelelő jogi helyzetet. Nem szűkítették ugyanis a terheltet nyugvó bizonyítási kötelezettség mértékét, a releváns tény bizonyítását a valószínűség egyensúlyán kellett megtenni. Továbbra is fennállt annak a veszélye, hogy a terhelt elítélése csak azért történik meg, mert bizonyítási kötelezettségének nem tud eleget tenni, noha bűnössége felől az esküdtek nem lehettek minden kétséget kizáróan meggyőződve.<sup>111</sup>

Továbbá felróható a Lordok Házának az is, hogy elmulasztották megállapítani azt, hogy nincs harmadik kivétel a Woolmington alól, ezáltal a törvényhozó felelőssége lett volna az ártatlanság vélelmétől való eltérések felvállalása.<sup>112</sup>

Az emberi jogokról szóló törvény (**Human Rights Act 1998**) hatálybalépése kellett ahhoz, hogy a bíróságok ezt a jogilag bizonytalan szituációt helyrehozzák. A törvény elején az szerepel - amelynek a későbbiek folyamán jelentősége lesz - hogy a jogszabály célja, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezménye által garantált szabadságoknak és jogoknak nagyobb hatékonyságot biztosítson (*An Act to give further effect to rights and freedoms guaranteed under the European Convention on Human Rights*)<sup>113</sup>

A Lambert-ügyben a vádlottat a terjesztés szándékával elkövetett kokain-birtoklás (**possessing cocaine with intent to supply**) miatt ítélték el. A védelem fellebbezést nyújtott be az ítélet ellen,

<sup>109</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 379.

<sup>110</sup><http://www.insitelawmagazine.com/evidencech3.htm> A Letöltés ideje: 2014. október 15.

<sup>111</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 378.

<sup>112</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 379.

<sup>113</sup><http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42/introduction> A letöltés ideje: 2014. október 15.

arra hivatkozva, hogy a kábítószerrel való visszaélésről szóló törvény vonatkozó szakasza (28.§) sérti az Emberi Jogok Európai Egyezményében biztosított ártatlanság vélelmét. A Fellebbviteli Bíróság még elutasította ezt az érvelést, a Lordok Háza azonban másképpen vélekedett a kérdésről.<sup>114</sup>

A fenti szakasz alapján a vádlottnak bizonyítania kellett volna, hogy nem tudta vagy nem is gyanította, illetve nem is volt oka, hogy feltételezze a kábítószer tiltott voltát, ezt a terhet a valószínűség egyensúlyán kell viselni, és bizonyítékokat kell felmutatni (***probative burden on the balance of probabilities***). A Lordok Háza ezt a rendelkezést az Egyezménybe ütköző szabálynak találta, mégpedig azért, mert ebben az esetben a negatív feltételek megléte vagy hiánya, vagyis a vétlenség bizonyításának sikeressége jelenti a különbséget egy olyan bűncselekmény elkövetése, amelyért életfogytig tartó szabadságvesztést is ki lehet szabni, valamint egy felmentő ítélet között.<sup>115</sup>

A Lordok Háza továbbá úgy rendelkezett, hogy a kérdéses törvényszöveget az emberi jogokról szóló törvény 3.§-nak megfelelően kell értelmezni, amely úgy szól, hogy amennyire lehetséges a törvény szövegét úgy kell értelmezni, hogy összhangban legyen az Egyezmény által biztosított jogokkal. (*So far as it is possible to do so, primary legislation and subordinate legislation must be read and given effect in a way which is compatible with the Convention rights.*)<sup>116</sup> Ennek megfelelően a kérdéses szakaszt úgy kell értelmezni, hogy a bizonyítási terhet csupán bizonyítékokon alapuló (***evidential***) és nem kísérleti vagy vizsgálati jellegű (***probative***). A védelemnek tehát csak fel kell vetnie a negatív feltétel fennálltát, ezután ezt az ügyészségnek kell kétséget kizáróan megcáfolnia.<sup>117</sup>

A Lordok Házának kategorikus jellegű megállapításai ellenére a gyakorlat felvet pár kérdést: Ettől a döntéstől fogva minden a vádlottat terhelő bizonyítási kötelezettség csupán bizonyítékokon alapuló lesz? A bíróságok mindig megszorító jelleggel fogják értelmezni a törvényi kivételeket, az Egyezménynek megfelelően?

Tulajdonképpen azt mondhatjuk, hogy a Lambert-ügy hatására minden egyes ügyben, ahol a törvény fordított bizonyítási terhet rendel el, egyesével kell, az egyedi ügy sajátosságainak megfelelően meghatározni, hogy melyik félnek és milyen mértékben kell bizonyítani. Annak tudatában, hogy az angol büntetőjogban temérdek sok ilyen jellegű szabály van, amíg egy általános, minden kérdésre megoldást találó szabályozást nem hoznak, addig a Fellebbviteli Bírósághoz folyamatosan érkezni fognak olyan fellebbezések, amelyekben a terheltek az

<sup>114</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 381.

<sup>115</sup>[http://www.hartpub.co.uk/updates/crimlaw/crimlaw\\_burden02.htm](http://www.hartpub.co.uk/updates/crimlaw/crimlaw_burden02.htm) A letöltés ideje: 2014. október 15.

<sup>116</sup><http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42/section/3> A letöltés ideje: 2014. október 15.

<sup>117</sup>[http://www.hartpub.co.uk/updates/crimlaw/crimlaw\\_burden02.htm](http://www.hartpub.co.uk/updates/crimlaw/crimlaw_burden02.htm) A letöltés ideje: 2014. október 15.

Emberi Jogok Európai Egyezményének illetve az emberi jogokról szóló törvénynek a vonatkozó rendelkezéseire hivatkoznak.<sup>118</sup>

A legutóbbi bírói gyakorlat alapján példákat lehet hozni azokra az esetekre, amikor csak bizonyítékokon alapuló teherről beszélhetünk, illetve olyan esetek is vannak, ahol teljes mértékű kísérleti vagy vizsgálati teher kötelezi a terhelteket. Az előbbi kategóriába tartozó bűncselekmények, például az ittas állapotban történő járművezetés (lásd *Sheldrake v DPP*)<sup>119</sup>, a felszámolás alatt álló cég hitelezőinek megtévesztése (lásd *R v. Carass*), az utóbbi kategóriába tartozó bűncselekmények, például az egészség és biztonság veszélyeztetése a veszélyes munkakörülmények által (lásd *Davies v Health and Safety Executive*)<sup>120</sup>, a védjeggyel összefüggő bűncselekmények, támadó fegyver birtoklása stb.<sup>121</sup>

Összefoglalásképpen mindenképpen megállapítható, hogy a Lordok Háza a Lambert-ügyben hozott döntésével felújította a Woolmington elvet, azzal, hogy alapos vizsgálat alá helyezte a fordított bizonyítási terhet hirdető rendelkezéseket, ezáltal teljesítve a jogtudósok, illetve a jogállamiság elvárásait, összhangban az Európai Unió emberi jogi elvárásaival ebben a sarkalatos kérdéskörben.<sup>122</sup>

#### **IV. Az alapelvek jelentősége: a szuperelvek által okozott veszély valamint az „alapelv-infláció”**

A büntetőeljárás alapelvei olyan általános jogtételeknek tekinthetők, amelyek tartalmuknál és a törvényben való elhelyezésüknél fogva orientáló és determináló jelentőségűek.<sup>123</sup>

Az alapelvek rendszerint főszabályként fogalmazhatók meg, ún. tengely szemlélettel értelmezhetők, a Be. valamennyi részletrendelkezése kapcsolatba hozható velük. Ezért egy alapelv tartalma köré, mint egy tengely köré felépíthető az egész büntetőeljárás joganyag. Ugyanakkor az alapelvek bizonyos kivételek által csorbulhatnak, a tengely- szemlélet rávilágít arra is, hogy ezen alapelvek elhagyása jellegében változtatná meg a büntetőeljárást. Ha a büntetőeljárás valamelyik alapvető tengelye kiesik, akkor az egész eljárás rendszere meginog, és bizonytalanabbá válik, a jogbiztonság elve is sérülhet ezáltal<sup>124</sup>

---

<sup>118</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 383.

<sup>119</sup><http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/2004/43.html>. A letöltés ideje: 2014. október 15.

<sup>120</sup><http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Crim/2002/2949.html>. A letöltés ideje: 2014. október 15.

<sup>121</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 383.

<sup>122</sup>Roberts-Zuckerman, 2004, 384.

<sup>123</sup>Herke-Fenyvesi-Tremmel, 2012, 47.

<sup>124</sup>Herke-Fenyvesi-Tremmel, 2012, 47.

Sokan hídnak tekintik az alapelveket. Ha ugyanis a jogalkotó a törvény elején helyezi el ezeket a szabályokat, azáltal általános jellegű iránymutatást ad a jogalkotás és a jogalkalmazás számára is, kapcsolatot képez közöttük. A törvényhozó ezzel a módszerrel kiemeli ezeket a rendelkezéseket, fokozott figyelmet biztosít a számukra; ezáltal az eljáró hatóságok ezt egyfajta zsinórmértékként alkalmazhatják az eljárási szabályok értelmezése során, a gyakorlat által kialakuló nehézségek kezelése folyamán, illetve az esetleges joghézagok esetén is.<sup>125</sup>

A büntetőeljárás jelenkori tendenciái közül, ami az alapelveket érinti, két jelentős problémáról kell említést tenni, az ún. alapelv-inflációról, illetve a szuperelvek megjelenéséről. Előbbi abban mutatkozik meg, hogy az eljárási törvények, valamint a tankönyvek egyre nagyobb számban sorolnak fel büntető eljárásjogi alapelveket. Az infláció jeleként értelmezhető, hogy az egyes elvek részelemeit önállósítják, vagy a büntetőeljárás egyes szakaszaival kapcsolatban dolgoznak ki új alapelveket.<sup>126</sup>

Hautzinger Zoltán álláspontja szerint a sok alapelv (alapelv-infláció) mind a jogalkotó, mind a jogalkalmazó számára megadja azt a lehetőséget, hogy adott kérdést több szempontból is értelmezve legalább egy oldalról indokoltnak lássa álláspontját. Nézete szerint az alapelvek meghatározásánál mindenképpen törekedni kell arra, hogy viszonylag kevés számú, ugyanakkor az egész szabályozott területet átfogó elv kerüljön megfogalmazásra.<sup>127</sup>

A másik irányzat pedig fordítva, egy vagy két ún. vezérelvbe vagy szuperelvbe próbálja sűríteni az alapelveknek a lényegét, központi magvát. Tremmel veszélyesnek tartja ezt a fajta rendszeralkotó tevékenységet, ugyanis a büntetőeljárás sokkal összetettebb folyamat annál, hogy egy-két vezérelvbe összefoglalható lenne minden az eljárással kapcsolatos követelmény.<sup>128</sup>

Véleményem szerint a szuperelvek azért veszélyesek, mert így az egyes szűkebb kört védő alapelvek tartalma kiüresedhet, vagy csorbulhat, a jogalkotó, jogalkalmazó illetve az eljáró hatóságok számára csak a szélesebb kört lefedő szuperelv marad a figyelem középpontjában, emiatt figyelmen kívül hagyhatják az egyes alapelveket, ezért is tudok azonosulni azzal az állásponttal, hogy célszerűbb ezeket a kifejezéseket alapelvcsomagoknak vagy az alapelvek katalógusának nevezni.

A büntetőeljárás szakirodalomban megjelenő ezen elvek közül a tisztességes eljáráshoz való jog elvét, a jogállami büntetőeljárás elvét, valamint a fegyverek egyenlőségének elvét célszerű

---

<sup>125</sup>Herke-Fenyvesi-Tremmel, 2012, 47.-48.

<sup>126</sup>Herke-Fenyvesi-Tremmel, 2012, 50.

<sup>127</sup>Hautzinger Zoltán: A rendészeti kényszerítő eszközök alkalmazásának alapelvei. In: Gaál Gyula-Hautzinger Zoltán (szerk.): Tanulmányok a „Határőrség és rendészet” című tudományos konferenciáról. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények I., BMRFK, Pécs, 2002, 70.

<sup>128</sup>Herke-Fenyvesi-Tremmel, 2012, 50.

kiemelni, ezek mutatnak ugyanis kapcsolatot az ártatlanság vélelmével és a bizonyítási teherrel.

Azzal, hogy Magyarország ratifikálta az Emberi Jogok Európai Egyezményét a tisztességes eljáráshoz való jog a belső jog részévé vált, ez az elv tulajdonképpen az alapelvek gyűjteménye, „alapelvcsomag”, amely összefoglalja a felelősségre vonás rendjének európai standardét, minimumát. Ugyanígy jellemezhető a jogállami büntetőeljárás elve is, ezt is egy követelménycsomagnak, az alapelvek katalógusának tekinthetjük, mindkét elv kiemelt helyen tartalmazza az ártatlanság vélelmét (Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikk (2) bekezdés). Különbséggként kell kiemelni azonban, hogy míg a tisztességes (fair) eljáráshoz való jog elsősorban az egyén jogait és jogos érdekeit kívánja biztosítani (angolszász jogfelfogás), addig a jogállami büntetőeljárás célja a közhatalom korlátainak és ellensúlyainak, valamint feladatainak körülírása illetve meghatározása (német felfogás).<sup>129</sup>

A fegyverek egyenlőségének elve tulajdonképpen azt hangsúlyozza, hogy a büntetőügy elbírálásával kapcsolatban a vádnak és a védelemnek egyenlő perbeli eszközökkel, illetve jogokkal kell rendelkezniük. Ám a felek egyenlőségéről a büntetőeljárásban nem beszélhetünk, a bűnüldözés elsődleges jellege, valamint a vádfunkcióhoz kapcsolódó hatósági többletjogosultságok túlsúlya miatt. Itt található meg az összefüggés az elv és a bizonyítási teher között, tulajdonképpen ez a kiindulópont a szabályozásban, ha tisztán a gyakorlati szempontokat vesszük figyelembe. A bizonyítékszerzés lehetősége döntően, éppen a hatósági többletjogosultságok miatt a vádnak nem jelenthet megoldhatatlan terhet, ezért alapszabály, hogy a jogalkotó elsősorban a hatóságokra telepíti a bizonyítás kötelezettségét.<sup>130</sup>

---

<sup>129</sup>Herke-Fenyvesi-Tremmel, 2012, 51.-52.

<sup>130</sup>Herke-Fenyvesi-Tremmel, 2012, 52.-53.

## V. Összegzés

Dolgozatomban a büntetőügyekben alkalmazott bizonyítási teher jelentőségét, a fejlődés szakaszait, valamint a jelenlegi jogrendszerek különböző szabályozásbeli megoldásait igyekeztem bemutatni és elemezni.

A történeti kitekintés során fontos szempont volt a számomra a bizonyítási teher szabályozási történetének egyes fordulópontjait kiemelni, ilyennek tekinthető például az inkvizitórius eljárás a fordított bizonyítási teherrel, a bűnösség vélelmével; a francia vegyes rendszer, amelyet az Emberi És Polgári Jogok Nyilatkozata és az első modern bűnvádi perrendtartás megalkotása fémjelez, valamint az angolszász rendszer a maga speciális szabályozásával.

A dolgozat során igyekeztem a bizonyítási terhet kettős szemléletben vizsgálni, ahogy azt már többször is említettem, eljárásjogi és anyagi jogi intézményként. Eljárásjogi szempontból értelemszerűen a bizonyítási teher alapelv jellegét igyekeztem hangsúlyozni, ezen belül is azt, hogy milyen jelentős szerepe van az ártatlanság vélelmének alapelvével kapcsolatban, összefüggésben a demokratikus jogállam által megkövetelt jogbiztonság elvével, ezek az elvek függő viszonyban vannak egymással, a bizonyítási teher megfelelő és arányos szabályozása mindkét fentebb említett, a jogállamban elengedhetetlen jellegű követelményt szilárdítja meg.

Ugyanakkor nem feledkezhetünk meg az állam büntetőhatalmáról, a bűnüldözés igényéről, valamint annak hatékonyságáról és sikerességéről sem, melynek értelmében bizonyos esetekben célszerű feloldani azt a kategorikus jellegű szabályt, hogy a vád bizonyítása a vádlót terheli. Láthattuk az Egyesült Királyságban meghonosodott számtalan fordított bizonyítási terhet, melynek létjogosultsága összességében nehezen megkérdőjelezhető, természetesen az emberi jogi szempontokat annyiban figyelembe szükséges venni, hogy ne legyen elvárhatatlan a vádlottól az adott tény bizonyítása, különösen akkor, ha a hatóság kedvezőbb helyzetben van.

A jövőbe tekintve azt mondhatjuk, hogy az egyes államok büntető szabályozásában egyre inkább az a tendencia fog megvalósulni és a magam részéről is ezt tartom helyesnek, hogy a jogalkotónak a hatósági bizonyítási terhet, kötelezettséget lazítania, gyengítenie kell vagy legalábbis mindenképpen érdemes azon elgondolkodni, hogy mennyivel hatékonyabb lehetne a büntető igazságszolgáltatás, ha a bizonyítási terhet, vagyis a bizonyítás kötelezettségét jobban el lehetne osztani a felek között.

Nyilvánvaló persze, hogy ehhez idő kell, valamint arra is figyelmet kell fordítani, hogy nem szabad túlzásokba esni a fordított bizonyítási teher alkalmazásával (lásd az Egyesült Királyságban a Woolmington elvtől való eltávolodást), mindenesetre a joggyakorlat és az egyedi esetek pontosan azokra a gyakorlati szempontokra világíthatnának rá, amelyek megmutatják, hogy mikor célszerű a bizonyítás kötelezettségét a terheltre hárítani.

Mindazonáltal úgy vélem, hogy a kérdéses jogintézmény szabályozása a jövőben is heves vitákat fog majd kiváltani, főképpen amiatt, hogy az ideális szabályozás milyen formában valósítható meg, ugyanakkor a kutatásom során tapasztaltak alapján úgy gondolom, hogy célszerű lenne a Büntető Törvénykönyvben a bizonyítási teher megfordulásának esetkörét kiterjeszteni. Elsősorban azokban az esetekben tartom ezt megvalósíthatónak, ahol a terhelt könnyebben tudna bizonyítani egy releváns tényt, mint a vádhatóság. Ennek több típusa is lehet: valamilyen a terhelttel kapcsolatos pszichikai, fizikai körülmény vagy adat, valamilyen engedély stb. Ezzel egyidejűleg ugyanakkor pedig nem szabad megfeledkezni az ezzel esetlegesen csorbuló terhelti jogok megfelelő biztosításáról, további eljárásjogi garanciákkal való alátámasztásáról sem.

## Irodalomjegyzék

### Magyar nyelvű irodalom:

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, V. kötet, 2006

Balogh Ágnes-Tóth Mihály: Magyar büntetőjog Általános rész. Osiris Kiadó, Budapest, 2010

Csemegi Károly: A magyar bünvádi eljárás tervezetének indokai. Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, Budapest, 1882

Erdei Árpád: Nem koncepció és nem is mása- Etűd az 1998. évi XIX. törvény kialakulásának vizsgálatához. In: De iuris peritorum meritis, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának kiadványa, 2007

Fenyvesi Csaba: A védőügyvéd. A védő büntetőeljárás szerepéről és jogállásáról. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002

Hautzinger Zoltán: A rendészeti kényszerítő eszközök alkalmazásának alapelvei. In: Gaál Gyula-Hautzinger Zoltán (szerk.): Tanulmányok a „Határőrség és rendészet” című tudományos konferenciáról. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények I., BMRFK, Pécs, 2002

Herke Csongor-Fenyvesi Csaba-Tremmel Flórián: A büntető eljárásjog elmélete. Dialóg Campus Kiadó, Pécs, 2012

Herke Csongor-Hautzinger Zoltán: Büntető eljárásjogi alapkérdések. AndAnn Oktatási és Szolgáltató Kft., Pécs, 2013

Herke Csongor: Megállapodások a büntetőperben. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2008

Kardos Sándor: A perbeli funkciók elkülönüléséről. Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis. 6. évf., 6. sz., 2006

Kardos Sándor: Kít „terhel” a bizonyítási teher? A büntető ítélet igazságtartama / szerkesztette: Erdei Árpád. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010

Molnár László és munkaközössége: A büntető perrendtartás kommentárja. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1957

Móra Mihály-Kocsis Mihály: A magyar büntető eljárási jog. Tankönyvkiadó, Budapest, 1961

Sléder Judit: A büntetőeljárás megindítása. Doktori értekezés, PTE-ÁJK Doktori Iskola, Pécs, 2010

Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006

**Idegen nyelvű irodalom:**

Cryer, Robert-Friman, Hakan-Robinson, Darryl-Wilmhurst, Elizabeth: An Introduction to International Criminal Law and Procedure. University Press, Cambridge, 2007

English, Jack-Card, Richard: Butterworths Police Law. Fourth Edition. Butler and Tanner Ltd., London, Dublin, Edinburgh, 1994

Roberts, Paul-Zuckerman, Adrian: Criminal Evidence. University Press, Oxford, 2004

Sloan, Kenneth: Police Law Primer., Butterworth and Co (Publishers) Ltd., London, Dublin, Edinburgh, 1992

## Internetes források

1. [http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy\\_doc.cgi?docid=99800019.TV](http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99800019.TV)
2. <http://ujbtk.hu/dr-gergi-horgos-livia-a-kozvad-kialakulasanak-jogtorteneti-attekintese-a-ius-puniendi-allami-monopoliumma-valasa-folyamataban/>
3. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=5799>
4. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=6650>
5. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=8381>
6. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=8438>
7. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=8494>
8. <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/9FFD1618DAC12222C1257ADA0052748D?OpenDocument>
9. <http://www.opten.hu/14-2002-iii-20-ab-hatarozat-j24980.html>
10. <http://www.lb.hu/hu/kollvel/57-bkv>
11. <http://www.elaws.gov.bw/displaylrpage.php?id=2310&dsp=2>
12. <http://www.insitelawmagazine.com/evidencech3.htm>
13. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Eliz2/5-6/11/section/2>
14. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/64/section/6>
15. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/45-46/61/section/30>
16. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/11/section/57>
17. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/11/section/58>
18. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Eliz2/4-5/69/section/30>
19. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/6-7/64/section/2>
20. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42/introduction>
21. [http://www.hartpub.co.uk/updates/crimlaw/crimlaw\\_burden02.htm](http://www.hartpub.co.uk/updates/crimlaw/crimlaw_burden02.htm)
22. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42/section/3>
23. <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/2004/43.html>
24. <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Crim/2002/2949.html>

## **Jogszabályjegyzék és bírósági határozatok jegyzéke**

1. 1808. évi francia bünvádi perrendtartás (Code d'insruction criminelle)
2. 1878. évi V. törvénycikk
3. 1896. évi XXXIII. törvénycikk
4. 1951. évi III. törvény
5. 1961. évi V. törvény
6. 1973. évi I. törvény
7. 1998. évi XIX. törvény
8. 2012. évi C. törvény
9. Bills of Exchange Act 1882
10. Prevention of Corruption Act 1916
11. Prevention of Crime Act 1953
12. Sexual Offences Act 1956
13. Homicide Act 1957
14. Magistrates Court Act 1980
15. Public Order Act 1986
16. Human Rights Act 1998
17. Terrorism Act 2000
18. 9/ 1992 (I. 30.) AB határozat
19. 14/ 2002 (III. 20.) AB határozat
20. 57/ 2007 BK vélemény
21. Woolmington v DPP (1935)
22. R v. Pommell (1995)
23. R v. Spurge (1961)
24. R v. Edwards (1974)
25. R v. Hunt (1987)
26. R v. Lambert (2002)
27. Bratty v. Attorney General for Northern Ireland (1963)
28. Sheldrake v DPP (2003)
29. R v. Carass (2002)
30. Davies v Health and Safety Executive (2002)